

Оповідання Левчук Андрія

Оглавление

ХТО СТАРШИЙ.....	1
ХРЕЩЕННЯ ВЗИМКУ	7
СПАДЩИНА.....	17
ПРОБУДЖЕННЯ.....	24
ПОМСТА	30
НАШ ЗАХАР	34

ХТО СТАРШИЙ

-Чи була коли така пора, коли дійсно царювали в християнських відносинах такі прості поради Учителя нашого і Господа Ісуса Христа: хто хоче бути більшим, хай буде всім слугою? – запитав на братерській раді один з молодих братів.

Сиділи тут браття різного віку, були і молоді, і середні, і в літах за 8-й десяток. Було немало міркувань на цю важливу тему.

Молодші віком наполягали на тім, що треба поставити себе так в Церкві, щоб всі підкорялись з першого слова. Треба слідувати, щоб висловлювались тільки ті, хто говорить на збудування Церкви, на єдність з нашим братством. Хтось заперечував тим, що може статись так, коли служителі стануть панувати над насліддям Божим, бо вже так і було, що те збудування виявилось руйнуванням.

Дійшли до того, що служитель має дати приклад своїй пастві в усьому, як Христос сказав, що Він іде попереду, а вівці за Ним, багато їх, чи мало... А це буде можливо, тільки коли над усі скарби він оцінить страх Божий, як написано в книзі Іова в 28-му розділі. І коли страх Божий є великою премудрістю, то не буде помилок у житті служителя. Учитель Господь запитував Петра тричі, а він відповідав: “Так, Господи, відаєш Ти, що кохаю Тебе, люблю Тебе.” “Паси ягнята, паси віці мої.” Любов до Господа – це значить любить вівці Господаря і Пастиря доброго Ісуса Христа. Обставини сьогоднішні будуть відрізнятись від вчорашніх і завтрашніх. Люди будуть сподіватись, що тільки служитель дасть пораду саму досконалу. І, накінець, він має мати мужність протистати ворогові в день злий і собою надати приклад, як жити для Христа і як вмирати.

Коли вже всі, хто хотів, висловились, і настала тиша, підвівся брат середнього віку і сказав:

- Я хотів би, щоб ми послушали шановного брата Мусія Артемовича. Мусію Артемовичу, розкажіть, будь ласка, про той час, коли попи та жандари сліdkували за приходами, щоб не руйнували церкви єретики.

Всі звернули увагу на брата, що сидів у кутку на лаві в задньому ряді, і вже з першого погляду було видно, що віком він, дай, Боже, кожному. Мусій Артемович почав говорити, голос його був чистий і слова лягали складно, немов цеглини в доброго будівельника.

Та його зупинили:

- Ми хочемо всі вас бачити, пройдіть сюди, наперед, та сідайте, сідайте в це крісло, - перебиваючи один одного, заметушилися брати.

- Я з задоволенням розповім вам про одну пригоду, і це буде моя думка на ту тему, яку ви тут розбирали, - сказав Мусій Артемович.

Мені довелося йти етапом на Сибір з братом Кузьмою Вернигорою. Старші, я думаю, чули про нього, як про благословенного служителя. А я вам розповім, яким він був раніше.

Ще малим хлопцем він кудись пропав з села, а повернувся, десь, років через вісімнадцять. Був складу богатирського і мовчазний. Про нього складали страшні легенди, і вся округа

його боялася. Навіть пристав не хотів з ним зустрічатись і мати якусь справу. Та про це потім.

Ми були закуті в кайдани і йшли з злодіями і душогубами. А Церкви в тих селах Херсонської губернії брат залишив великі і згуртовані. Плакав часто. Не від кайданів плакав, хоч було чого заплакати, коли залізо на морозі розтирало рани на руках і ногах. Молився і плакав, щоб вистояли, бо грізна була пора, утиски були такі, що тільки з Господньою допомогою можна було перемагати.

- Пробачте, Мусію Артемовичу, а як це він залишив Церкви в тих селах Херсонської губернії? Мабуть в його селі буде вірніше? – спитав хтось.

- Ні, діти мої, саме в селах. В ту пору почалось велике пробудження. Служителів було дуже мало. Брата Кузьму чекали в багатьох місцях. Чи то верхи, чи на підводі допомагали брату часто темної ночі досягати якихось хуторів, а там вже при невеликому каганці співають і моляться. Ждуть, прислухається хтось біля воріт. І враз входить, радіючи. “Приїхали”, - каже. Скільки радості, бо вже є душі до святого хрещення, а це має статись ось цієї ночі. Хрестити буде брат Кузьма. В усій окрузі брат Кузьма був всім і батьком, і радником – пастирем по слову Божому. Та, дякувати Богові, в Сибір ми тоді не дійшли, бо застала нас воля, і розкували нас під Самарою. По деякім часі мені вдалось побувати в тих місцях, де служив брат Кузьма. І ось що мені розповів один брат.

- В нашому селі, та і в інших селах, - розповідав він, - всі були християнами. Жили, хто як зумів, а до церкви ходили, бо як же інакше? Не ходить ніхто і думки не мав. По-перше, зараз же зацікавився б батюшка. Він був у нашому приході такий пильний... Очима аж пронизує... Це його роздратувало б. По-друге, і соромно до церкви не ходити порядній людині. По-третє, і боязко. Бо хто ж дасть шлюб дітям? Хто захоронить, коли трапиться? Ні, без церкви було неможливо. Про тих, хто відхилився, казали, що вони нігілісти, цебто безбожники, або єретики. Ось про них і буде мова.

До діда Гната Йосиповича, по прізвиську “Солодкий Пророк”, зайшов якимось подорожній на пасіку далеко за селом. І десь днів два чи три пригощався медом з житнім хлібом. Зацікавився дякон церкви, що недалеко стояв із своєю пасікою. Та коли зайшов у курінь до діда Гната, то побачив, що “Солодкий Пророк” наливає меду і крає хліба. Запросили і його присісти, та він відмовився і пішов.

- Мусію Артемовичу, а чому брата Гната називали “Солодким Пророком”?

- А це тому, що він своїм медом частував усіх бідних. А пророком тому, що ще з війни він привіз книжечку (так говорили), і читав її і розповідав іншим щось дивне, незрозуміле, але Божественне. Піп наказував в церкві, щоб Гната ніхто не слухав, бо то гріх. І ніхто не повинен заглиблюватись в Євангеліє (так називалась та книжечка), хто на це не посвячений, бо зазнає кари Божої і може збожеволіти.

Та брат Гнат знав ціну Слова Божого, щиро молився і при нагоді свідчив людям про спасіння душі в Ісусі Христі. Хто такий подорожній, він знав, і чому прийшов до нього, здогадувався. Після вечірньої молитви другого дня на запитання, чи готовий він віддатись Господеві так, щоб і життя не пошкодувати, відповів: готовий! Вони пішли вниз по течії річки Барвистої і, коли знайшли потрібну глибину, Сергій Захарович (так звали благовісника) хрестив брата Гната. Свідками були берегові трави і квіти, що аж нахилились у воду, служитель і зоряне небо...

Пройшло щось більше року, і брат Гнат на цьому місці хрестив вже дев'яту душу, коли дякон таки прислідив, все побачив і розповів батюшці. Той наказав йому нікому не розповідати. Покликав до себе Ігорця, хлопця, що йому прислуговував, і сказав:

- Ігоре, ти підеш після вечірні, як стемніє, прокрадешся через сад до діда Гната і заглянеш у вікно. Хто там буде, всіх полічи на пальцях і запам'ятай. Про це ніхто не повинен знати, зрозумів?

- Зрозумів... Але ж ви навчали в церкві, що підглядувати – це соромно і гріх...

- Що ти розумієш? – З гнівом подививсь на нього батюшка. – це коли ти в моєму дворі всюди заглядаєш, а це ж “волкі хіщніє, не щадящіє стада!..”

- Та ж дідусь Гнат такі добрі... Хіба вони можуть бути вовком? Он хату погорілій Степаниді хто відбудував? А замість її корови, що згоріла в хліві, дідусь Гнат відвели свою телицю, про це знає все село. А хіба тільки це?

- Замовчи і слухай! - Роздратувався батюшка. – Чи розумієш, чому Гнат так робить?

- Розумію, бо в них добре серце. Он в нашого диякона три корови і дві телиці, а не дали...

- Написано: “не судіте”, а чи розумієш ти слово “обольщення”?

- А де це написано?

- В святій Євангелії.

- Ні, не розумію, ви ж самі в церкві навчали, щоб Євангелії ніхто не читав, бо вплине на розум...

Батюшка не знайшов, що сказати, та вже лагідніше промовив:

- Це треба, Ігоре, іди, іди...

Увечері цієї ж неділі Ігорець прибіг до батюшки вже десь біля півночі і тихенько постукав у вікно. Відчинилась кватирка і захеканий хлопець почав розповідати, що бачив, хто був. А як вікно було високе, а батюшка не дочував, то було чути далеко.

Сусід, який пильнував коні свої і спав на возі, все почув. Ранком другого дня він пішов до Гната і все йому розповів. І стало ясно братові, що батюшка затіває лихе, копає яму йому, Гнатові, і всім вірним. Вони всі, як овечки біля свого пастиря, зібрались пізньої пори, і в тривозі, в пості і молитві благали у Господа порятунку. А якщо і постраждати за Христа, то непохитно стояти силою, яку обіцяв Він.

По деякій часі приїхав в село пристав. Він зібрав усіх віруючих (він штундою їх називав) у двір до попа. І за братом Гнатом послали. Коли ж і він прийшов, пристав запитав:

- Ви ще християни, чи вже ні?

- Християни, - відповіли віруючі.

- А ми ось побачимо зараз, - сказав батюшка, і на його лиці з'явилась чи то усмішка, чи то лютя. Він підійшов ближче і, ніби захищаючись великим срібним хрестом, проговорив:

- Ну, хто християнин? Хто поцілує?

Мертва тиша, ніхто і не поворухнувся.

- Ось бачите, бачите, - переступав він з ноги на ногу. – Я ж не даремно вас покликав, попросив вашої помічі...

- Бачу, - відповів той, - і дякую вам, святий отець, що вчасно ви мені донесли, поки їх ще мало. Перше – це те, що не всі вони злі еретики і вас зрозуміють і відречуться. А якщо ні, то з ними... – і він махнув рукою.

- Свята церква в моєму лиці милостиво прощає вас, якщо ви розкаєтесь і прийдете на сповідь до мене, - сказав батюшка. – Ви будете мати надію, як і всі, на моє піклування про душі ваші. Бо написано: “паси овцы Моя”. А гіркий корінь на осквернення багатьох повелено мені іскореняти. Ну, хто хоче покаятись?

- Ми вже покаялись, - відповіли майже всі.

- Як?

- В гріхах покаялись.

- Ви на сповідь не приходите!

- Ми перед Богом покаялись, щоб більше не грішити...

- Досить! – Рявкнув пристав. – Накажіть дзвонить і зібрати громаду на площу.

У батюшки затрусилися руки, бо він знав, що вже є в селі немало людей, що так і рвуться створити самосуд віруючим. Сам він був людиною недоброго серця, та був дуже боязкий. Він думав настрахати віруючих приїздом пристава і заставити вернутись в церкву. А тепер все від нього залежить. Дзвонити чи ні? Що станеться на площі? А що, як вибухне самосуд? Він вагався хвилину, та пристав повторив і грізно на нього подивився. Не маючи сили сказати щось проти, батюшка не сказав, а простогнав Ігорцеві:

- Велю дзвонить...

І задзвеніли дзвони, які вразили все село. Кожен кидав все, що було в руках, і біг на площу. А дзвонар, що давно вже не грав такої музики, дзвонив і дзвонив... Це була не та миротворча мелодія, що благовістить на вечірню чи заутреню службу в церкві, а шалена,

грізна, що кличе на захист від нападу, від ворога і супроводжує ненавистю, підіймає на помсту. І люди бігли на площу.

В супроводі пристава і батюшки йшли на площу віруючі з братом Гнатом. Вірні Богу і заповітам Христовим знали, що йдуть, щоб стати лицем у лице з ворожою силою, яка буде діяти в людях, натхнених від диявола.

Зупинились на самому видному місці. Священнику допомогли піднятися на воза два дужих селянина. Він обвів усіх поглядом, перехрестив великим срібним хрестом і сказав:

- Християни! Чи потрібна вам в селі церква?
- Потрібна! – Відповіли голоси десь-не-десь.
- А чи можемо ми погодитись, щоб стало надругання над святою церквою, святим хрестом, над всіма святими і Матір Божою?
- Не можемо! – Гукнуло вже більше голосів.
- А ось ці люди так роблять! – І він показав хрестом на віруючих.

По натовпу пройшла якась хвиля згоди, чи протесту, чи гніву. Батюшка простягнув хреста де стояли віруючі і сказав:

- Ось дивіться, хто з них, що стоять перед вами, хреста поцілує, той і є християнин. А хто ні, той прийняв віру, що до загибелі душі і прокляття на всіх, на мор, на голод, на землетрясеніє!..

І він затряс хрестом високо над головою. Він посмілішав, бо дорогою пристав йому обіцяв, що розправи не допустить.

- Підходьте, хто християни! – Вигукнув він, щоб почули всі. Та ніхто із десяти чоловік і не похитнувся.

Вітер кріпшав. Чи то від вітру, чи то від близької кари вірні притулились до свого пастиря, бо вже чулись крики: “Розірвати їх! Потопити їх!”

Прокляття наростало. Натовп наближався. Хтось кричав: “Схаменіться! Що ви робите?!”

Пристав підвівся на возі на весь свій зріст і крикнув у натовп:

- Стійте! Тихо! Не смійте! Я при всіх запитую, хто тут старший з вас? – Він так звернувся до віруючих, а дививсь на брата Гната. Він зрозумів, що така ненависть уже не зупиниться, і вирішив, що за одного катованого штунду він якось виправдається перед вищим своїм начальством, а інших зможе захистити.

- Хто старший? – Крикнув він ще раз.

Брат Гнат хотів щось сказати, та дві ще молоді сестри вхопили його за рукави полотняної сорочки і ледь помітно хитали головами: “Ні! Ні!”

І коли знову ніхто не поворухнувся, батюшка зблід, не міг вже стримати рук, щоб не трусилися, глянув в лице пристава. Той хотів щось сказати, та натовп заворушився, і вони зрозуміли, що ніхто вже його не зможе зупинити, бо тут сам диявол розбурхав стихію, і сам у вихрі керує нею.

І саме в цю хвилину на возі з’явився ще один чоловік, який грізним голосом крикнув у натовп:

- Стійте!

Вітер розвівав його волосся на голові і бороді, шарпав одіж, немов хотів зіпхнути його з воза. Та він стояв і дивився на людей. Його широкі плечі затулили попа і пристава.

- Я старший! – І він знову обвів всіх своїм поглядом. – Я, Кузьма Вернигора!

І враз все стихло. По натовпу зашелестіло: “Кузьма!.. Кузьма!..”. Ті, що вже розірвали сорочку діда Гната, сховали свої руки і схилили голови. Вернигора зіскочив з воза і став одинадцятим з цією приреченою на смерть горсточкою.

Батюшка вже давно присів і нахилив голову... Пристав не знав, що йому робити. Та й він уже став сідати...

Враз пролунав грім. Кучер ледве стримував коні.

- Паняй! – Крикнув пристав, і візок покотився.

Пішов сильний дощ. Люди побігли в різні боки чи то від дощу, чи то від страху, чи від сорому. Немало людей підійшли до віруючих, які дощу не помічали. Невимовна радість наповнила їх серця. Вони плакали, дякуючи Богові за порятунок. Десь взялось тут немало дітей, які плакали разом з матерями.

Дощ перестав раптово, як і почався. Глянуло сонечко, ласкаючи своїм теплом цих дітей Божих і всіх, хто коло них стояв. У старця Гната ще збігали краплі з голови, а на бороді зустрічалися із сльозами і стікали на розірвану сорочку. Він стояв, на цілу голову вищий від усіх, і ласкавим поглядом пригортав до себе не тільки осуджених, а і всіх, хто zostався тут. І не міг ніхто осудити його, бо і сам він і всі були переконані, що старший у них Христос, старший над старшими, бо Він Господь, Учитель, а всі браття.

Не втік від дощу і Ігор, але стояв осторонь, весь мокрий і похмурий. Кузьма Вернигора як став тоді біля віруючих, так і стояв, мовчав.

Брат Гнат сказав слова Христа: “Не лякайся, черідко мала, бо сподобалось Отцю вашому дати вам царство” (Лк. 12:32). Помолився, дякуючи Богові за дивне визволення, непохитну віру і свідоцтво всім. І до всіх:

- А тепер підемо всі до мене.

Він пішов попереду до річки, де через вузький і довгий місточок всі перейшли на левади і до нього у двір. Внесли з хати столика і заспівали: “Страшно вирує життєвеє море...”. Під час співу в двір прийшло чимало людей. Коло столу стояв брат Гнат вже в чистій сорочці і причесаний. Галя, сама молодша з його членів, сіпнула його за рукав:

- Он Ігор стоїть, мабуть знов від батюшки...

Та Гнат поглянув на всіх і на Ігоря, а тому наче вжалили в серце ці ласкаві очі, цей погляд...

Брат Гнат відкрив Євангелію і прочитав:

- “Прийдіть до Мене всі обтяжені і знеможені, і Я вам полегшу...” (Мф. 11:28).

І наче кожному присутньому ці слова Христа говорили: “Це тебе Я кличу, сину Мій, прийди до Мене...”

Ще не закінчив брат з’ясовувати ці слова, як раптом всі обернулись. Від воріт не йшов, а біг Ігор. Всі розступились, а він впав на коліна і, охопивши ноги брата Гната, закричав:

- Простіть мене, дідусю, прості-ть!..

Люди захвилювались, бо ще ніхто такого не чув, а він повторяв:

- Простіть, дідусю!.. – і гірко плакав. – Це я, я, як Юда, доніс на вас... Батюшка послали мене, і я... – Він не міг говорити, його покидали сили. Та коли хотіли підняти його, він наче ожив, підняв очі вгору. – Прости мене, Царю Небесний! Прости ради Христа Спасителя, прости!..

Він замовк. Брат Гнат хотів підняти його, та він ще сильніше стис охоплені коліна. Тоді старець поклав руки на голову каючого і сказав:

- Щиро прощаємо тобі, сину мій... і віримо, бо Господь великою жертвою досягнув спасіння душ наших. – Він глянув на присутніх, і всі вірні відгукнулись:

- Прощаємо! Прощаємо!

- Господи, Ти вже багато простив грішників, прости і Ігоря сьогодні. Це ради Крові Твого Сина, це для Твоєї слави! Амінь. – Помолився брат Гнат.

Ігор підвівся і присів на призьбі. Ще не закінчили віруючі співати “Повернись додому, син дорогий”, як наперед протиснувся Кузьма Вернигора.

- Люди! – Звернувся він до всіх. – Ви мене знаєте і не знаєте. Я був страшною людиною. Ще відтоді, як померли мої батьки, брати і сестри, а я сиротою просив хліба зі старим Каменяренком Савою. Я був поводителем. Скільки образ я чув від дорослих і хлопчаків. По мені і каміннями кидали, і собаками цькували... І не було в мене матінки, щоб погладила по голівці, обняла й залікувала мій біль... Не найшлося в оселях людини, щоб приголубила мене і навчила простити вас... А диявол, наче в якусь комірчину, так в моє серце все це рядочками складав і пересипав ненавистю до людей. І накопичив вже досить... А коли помер сліпий Сава (хоч він був людиною не з добрих, бо і від нього я зазнав синяків немало), тоді осягнув я повну свою самотність. Бо поховали Саву, і люди розійшлись, і ніхто мене до себе не покликав, всім я був непотрібний...

Коли Кузьма говорив, майже всі жінки плакали, витираючи очі кінцями своїх хусток.

- Я вирішив іти в світ. Що це таке, я не знав. В торбі в мене було півхлібини і ще дещо зі столів на похороні. Я пройшов цілий день, а коли настала ніч, я виходив з лісу до якогось села. Тут мене зупинили троє, і один з них запитав:

- Хлопче, хто ти і куди йдеш?

Коли я коротко їм розповів, він сказав своїм:

- Такого нам і треба...

- Слухай, ось бачиш першу хату? Зайдеш в двір, залізеши через стодолу до стайні і в дверях відсунеш залізний засув. Ми тебе візьмемо з собою, тобі в нас буде добре.

Коли я тремтячими руками відчинив важкі двері стайні, вони вивели у двір трьох коней, сіли на них, а мене один з них вхопив на руки і посадив перед собою. Ми тихо виїхали з двору і поїхали до лісу. А як сховались, то поїхали як вихор. Я думав тоді, що це вже кінець мого життя...

З тих пір вже ось 27 літ я ненавиджу людей, ненавиджу ваш добробут, ваші хати... Диявол поклав в моєму серці страшну ненависть і помсту. На моїй совісті немало гріхів, тяжких злочинів. Про мене складають страшні легенди, і всі бояться мене. Сьогодні я випадково побачив збіговище людей, і це мене зацікавило. І яка сила може розтрошити все зле в душі, як зі мною сталося?.. Бог сьогодні взяв мене і поставив на той віз, бо в серці вперше за все моє життя Він зворушив жаль... Мені, Кузьмі, Він жаль поклав на серце за цих приречених невинних, що я відразу побачив. Я підняв свої очі до неба, глянув на натовп, на цих невинних, і наче щось перевернулося в мені. Я тепер заглядаю до жорстокого свого серця, наче присвічую, шукаючи ненависті, і не знаходжу. Що це зі мною, люди? Шановний старче, чи священник ти, чи як тебе називати, скажи, куди мені? Я став тепер як дитина, що нічого собі не порадить...

- А чи ти знаєш, що Господь простив розбійника на хресті і сказав: «...будеш зі мною в раю»? – Запитав Гнат.

- Бував по церквах, чув про це.

- І тобі простить Господь.

- Мені? Як Він мені може простити? Ні, це неможливо! Я згоден страждати тяжко і спокутувати гріхи мої. Аж тоді може і прощено буде мені. Та хто накладе спокуту і помолиться за мене? Хто назве перед Богом ім'я великого грішника? Попам не вірю, на сповідь не можу піти до них. А до кого?

- Не ти перший, сину мій, розгубився. Всі ми ходили в гріхах наших, і наче бачили якийсь шлях. А коли світло правди Христової освітить ту гріховну дорогу, то враз жахнемось і вже ні кроку по ній ступити не можемо. Як Ап. Павло кличемо до Бога: що мені робити, Господи?

Ти, Кузьма, питаєш мене... Це добре. Та раджу тобі ось тут в цей для нас благословенний день і в цей тихий вечір: скажи це Господу так просто, як ти сказав мені. Ось тут в Євангелії Христос Сам притчею про блудного сина показав, що треба робити. Опам'ятався блудний син і каже – це записано в Є. Луки 15 розділ з 18-го вірша – “Встану і піду я до батька свого та й скажу йому: прогрішив я, отче, проти неба та супроти тебе... Недостойний я вже назватись сином твоїм; прийми ж мене як одного з своїх наймитів... І вставши, пішов він до батька свого. А коли він далеко ще був, його батько вгледів його, і переповнився жалем, і побіг він, і кинувсь на шию йому, і зачав цілувати його! І озвався до нього той син: «Прогрішився я, отче, проти неба і супроти тебе і недостойний вже зватись сином твоїм...» А батько від радості не дав синові скінчити своє прохання, бо враз рабам своїм каже: «Принесіть негайно одежу найкращу...»

Брат Гнат не дочитав притчу про блудного сина, бо Кузьма несподівано впав на коліна і почав голосно молитися:

- Отче, до Тебе уже прийшов блудний син Вернигора, Ти мене почувеш? Я великий грішник і кари заслуговую... Прости... Прости і прийми мене...

Він якусь хвилину мовчав, тільки його широкі плечі тряслись від тихого ридання. Це було так зворушливо, що плакали всі присутні.

- Хвала Тобі, Отче, що простив мене, - тихим басом сказав Кузьма, - я вже Твій сьогодні, Твій до смерті... Отче... я Твій...

Це був вельми благословенний вечір. Від столу і до самих воріт двір заповнили люди.

- Хто ще, любі мої, хоче схилитись перед Отцем нашим і покаятись, назавжди стати Божим дітям, пройдіть сюди...

І стали протискатись люди і схилялись, і каялись... Всього покалось 18 селян. Віруючі відчували себе сьогодні наче не на землі. Вони з радістю через сльози заспівали: “Нехай буде благословенне Господнє Ім’я відтепер і навіки!”

Після цього вечора події були такі.

Батьושка захворів, і син забрав їх з матушкою до міста. В село приїхав другий батьושка смирний такий, часто приходив вечорами до брата Гната на бесіду.

Церква збільшувалась, а сили брата Гната слабшали. Посвятив він Кузьму піклуватись за народ Божий. А той віддав Господу всі сили свої – фізичні і духовні. І хоч знали його по всій губернії, та він ніколи більше не казав, що він старший. Це було один раз. Там на площі...

Кушугум.

ХРЕЩЕННЯ ВЗИМКУ

Артем Коловоротний повертався додому, коли сонце вже схилилось на спочинок. Він накопив трави і віз, розраховуючи, що на два дні хватить.

- Жнивна пора. Ось в’їдуть сьогодні в двір з поля і будуть тішитись, що є трава і не мало. Він пригадав свої молоді роки. Допомогти ось так нікому було. Чи то сіяв, чи косив від сходу сонця аж до вечора, а на ніч – в поле з кіньми. Так всі господарювали. Десь ляжеш, та й заснеш... Прокинешся – чи не далеко коні пішли?... Траплялось, що і злодії-конокради можуть явитися. Пильнувати треба.

Згадалась пригода. Їхав в таку ніч, коли вже в усіх хатах світло погасили. Втомлений дуже був. Переїхав місток за хутором. Зліва лан вже дозрілого вівса, праворуч – пшениця. І все пана Цвінковського. Їхав так, похитуючись на коні, польовим шляхом, а коли задрімав, не зчувся. Коні повернули в овес. А він по гриві коня мабуть легенько з’їхав, коли той голову нахилив, і впав в овес. І не прокинувся, проспав до ранку. Росою вкрило одіж, волосся на голові було мокре. Коли проснувся, не зразу втямив, де він і що. Стояв, пригадував. Пирхнули коні, і все зрозумів. Підійшов ближче. Оце! Коні наїлись вівса панського і полягали тут. Сів і поїхав до села. Коли порівнявся з маєтком Цвінковського, ось він і сам впрягає легкий візок Красуня сірого. Це вже поїдуть сім’єю в поля на прогулянку, сонце зустрічати. Сам він це любив, полюбилося це і його дружині, а діти – і не казати. Вставали чуть світ, протирали оченята, і бігом в візок. Це були захоплюючі досвітки, коли з-за рожевого обрію випливає кругле сонечко і дозволяє без болі в очах дивитись на себе. А навколо дивовижне, ніби казкове, море: це і пшениця, і жито, чи овес переливаються хвилями від легкого подиху вітру;

Це все пригадалось Артему, і як він зняв картуза, що означало привітання, і привітне взаємно, коли і пан підняв високо над головою свого солом’яного капелюха. Артем зупинився, і пан швидко підійшов до воріт.

- Щось маєш до мене? – Запитав.

- Так, прошу пане, пошліть зі мною когось, щоб визначити шкоду, яку зробили мої коні на вашому полі.

І він, Артем, тоді все панові розповів. Думав, що пан буде кричати і лаяти його за це, а він голосно розсміявся і покликав пані, за нею прибігли паничі й панночки. Всі, від більшого до малого. А пан сміявся і приказував: впав з коня і не прокинувся...

Вони не розуміли, про що це він, і дивились то на Артема, то на нього.

- Сідайте, поїдемо, і я вам в полі все розповім. Сьогодні прогулянка з цікавою пригодою. Ти кажеш, Артеме, що це там, де гречка починається? – він ще раз розсміявся і до Артема, - Їдь додому. Я знаю, що свідомо ти пакості не зробиш.

- Трапилось так, на цім і кінець.

Поринувши в спогади, Артем і не помітив, що коні вже повернули з шляху на його рівну вулицю. Гурток дітей, що висипали з двору, бігли назустріч. Он старшенька Галя допомагає Левкові. Розумниця, ніколи малого не залишить. Він зупинив коней, почекав їх. А коли вони захекані обступили воза, він погрозив їм батоном:

- Ось в другий раз я вам...

Всміхнувся і, опираючись на спину коня, спустився з воза. Діти оточили діда й галасували:

- Мене, дідусю, мене...

Він, сміючись і погрожуючи їм, підняв і посадив всіх на віз. Різнотрав'я і польові квіти аж подих зупиняли. Дідусь Артем взяв за вуздечку коня, і поїхали. Коли в'їхали в двір, діти сміялись і кричали:

- Бабуню, а дідуня нас, нас...

На ганку стояла баба Настя в білій вишитій блузі і, всміхаючись, казала:

- Бачу, бачу... Злазьте та зробіть, що я вам казала, і будемо вечеряти. З поля може й не скоро приїдуть.

Дід Артем познімав всіх з воза, витер рукавом чоло і сказав:

- Благословенні ростіть! Аж втомився.

Було від чого, бо їх було шестеро своїх і троє сусідських. Коли все було зроблено, всі посідали вечеряти. А на столі, чого душа забажає... Дві великі миски кулешу, накраяно досить хліба, такого свіжого і пахучого. Тут і масло, і сметана, і молоко, та ще й тарілка з медом. Всі знали, що треба почекати, поки хтось помолиться. Дід Артем помив руки, витер вишитим рушником, що йому подала бабуса Настя і сказав:

- Діти, а тепер подякуємо Богу за все.

Всі дітки встали.

- Дякуємо Тобі, Господи, Отче наш Небесний, за хліб щоденний, що на столі нашому, і за всі щедроти Твої. Навчи внуків моїх бути вдячними за все. Благослови ці дари в Ім'я Ісуса Христа, амінь.

-Амінь, амінь... – загомоніли діти.

Галя подала дідусеві розмальовану дерев'яну ложку.

- Обережно, куліш гарячий, - застерегла дітей бабуса.

Всі почали їсти куліш кожен з тієї миски, яка кому ближче. Меншеньким допомагала бабуса. Після вечері старшенькі допомогли бабусі прибрати.

- Поки молоді приїдуть з поля, - сказав Артем, - я піду в садок, відпочину під грушею, бо косить і вантажити стільки було не легко.

- Діти, пограйтеся на вулиці, в садок не ходіть, хай дідусь подрімає, - попросила Настя.

- Добре, добре, - відповіли діти й побігли на вулицю.

Та тільки дід задрімав, як враз щось велике впало йому на голову. Підхопившись, побачив, що це Левко, якому два роки, плачучи, намагається встати. Тут прибігли всі діти, і коли зрозуміли, що Левко хотів відганяти мухи, поки дідусь будуть спати, та спіткнувся і впав дідові на голову, засміялись так, що аж пташки порхнули з дерев. Прибігла бабуса, щоб посварити їх. А вони так сміялись, і всі разом щось говорили, що не скоро зрозуміла. І сама засміялась:

- Ну, що? Відпочив?

- Та вже відпочив, - сідаючи, сказав дід. Спиною притулився до груші, а Левко, витираючи сльози, поліз йому на руки, обняв за шию свого дідуса.

Діти сіли на траву навколо діда. З поля вже приїхали Назар і Григорій з друзинами з Яриною і Тетяною, повечеряли і прийшли в садок подивитись, як їм тут весело.

- Дідуню, розкажіть нам, яких людей Господь спасає. Він дивиться, хто добрий, тих і спасає? Таких, як Ви? – Запитала семилітня Одарочка.

- Ні, - перебила Галя, - Господь спасає всіх.

- Ні, не всіх, - вигукнув Петрик, - он діда Свирида всі в їхньому домі бояться. Він і бабуню бив батоном, мені Мишко казав. І дітей штовхає і лає. Такого Господь не спас і ніколи не спасе! Ніколи!

- А дядько Силантій який був? – запитала Галя, - а коли почав на зібрання ходити, яким став хорошим.

Так діти сперечались, а дорослі з задоволенням слухали їх суперечку. Замовкли діти і дивились, що скаже дідусь.

- Так, так, дітки мої, немає на землі ні однієї людини, яка була б свята від роду аж до смерті. Є люди смиренніші, добріші, а є злі і жорстокі. Та всі в якійсь мірі грішні. Немає

праведного ні одного, так написано. Дядькові Силантію легше боротися с собою, а в дядька Свирида такий характер, що йому бути добрим дуже важко. І тому і другому своїми силами праведним стати неможливо. Якщо ж людина всім своїм серцем підкоряється і віддається Господу, тоді вона народжується від Духа Святого. І вже не може зла чинити, а тільки добро. А щоб спасіння одержати, то треба кликати до Бога. Ви пам'ятаєте, як кричав старий Прокіп, коли пішов на ставок по льоду очерету насікти собі? Лід був ще не кріпкий, проломився, і Прокіп кликав на поміч так, що було чути до хутора. Тоді Назар і Григорій, і другі хлопці вхопили мотузки й драбину і побігли на ставок. Драбину положили на лід, а Сергійко Панасенко підповз до діда і кинув йому мотузок. Назар кричав: діду, намотайте добре мотузок на руку! Вони витягли діда на лід і притягли до берега. Тоді два хлопці підхопили його під руки і заставили бігти бігом до села. Він тоді так зігрівся, що й не кашляв від такого купелю. Ось так Господь спасає тих, хто хочуть спасіння. А інші гинуть, в гріхах потопають, Слова Божого слухати не хочуть, тому не мають сили покаятись. Діти, що було б з дідом Прокопом, коли б він борсався в воді і мовчав?

- Втопився б, помер, і хоч би його потім витягли, він вже не ожив би... – перебиваючи один одного говорили діти.

- Так і зі мною, дітки, було. Кажете, що мене спас Господь тому, що я був добрий? Ні. Був я дуже нехорошою людиною. Ще хлопчаком любив над іншими посміятися. Зобижав слабших себе. Приходили люди з скаргами до батька. Мені і поясом перепало, та це не зробило мене кращим. Потім вже й до церкви ходив, та тільки так, щоб з кимсь побачитись. Страху Божого не мав, давав волю своєму характеру. Всі знали, що Артему Коловоротному краще не перечити. Ось такого мене спас Господь. І від лихослів'я, від цигарки і від горілки... Тонув я в гріхах, як дід Прокіп в ставку, поки не покликав до Господа. Він з гріхів витяг мене, Він, Господь, дав мені спасіння.

Він замовк, ніби згадував пройдений життєвий шлях. А над левадою розливався солов'їний спів. Вони теж наче сперечались, хто знає спів досконаліше. І пісня їх неслась від землі до чистого зоряного неба, наповняла сади і була гостею в кожному подвір'ї, чи то багатому, чи убогому. Вона торкалась людського серця і впливала якимось невимовним миром і кликала до згоди.

- Тату, сьогодні такий вечір хороший. Я хотів би послухати, як і при яких обставинах Ви повірили Богу, - сказав старший син Назар.

Всі подивились на нього. Це питання здивувало, бо один він в зібрання віруючих не ходив. Зустрічався з сільськими молодими чоловіками і був веселий. Та тільки ступав в батьківський двір, як ставав похмурий і мовчазний. Важкий смуток огортав батьківське серце, та він синові не казав нічого, а щиро молився Богу. Невісточка Ярина часто в молитві благала Господа, щоб спас Назара. Вона так щиро просила та так невідступно, що майже у всіх в зібранні викликала сльози. Подивився на сина батько і сказав:

- Мабуть прийшов час розповісти вам за себе, - він поправив на колінах Левка, що вже заснув, і почав:

- Коли ми одружились, мати ваша з першої неділі зрозуміла, що краще не домагатись вирішувати сімейні по правді, тому частіше мовчала. В неї змолodu характер був такий, як і тепер. Підлещувати не вміла, а прямоту і добре серце я тоді оцінить не вмів. І дуже часто Настя моя мовчала. В домі ставали ми наче німі. Сідаю біля столу, - це значило, що прийшов обідати. І ось так складалось наше життя. Що було б даліше, не знаю, та Господь мені допоміг. Хай буде благословення Ім'я Його в дітях моїх і в усіх моїх спадкоємцях до Його пришествія! Зробив Господь по-своєму, бо мати ваша молилася і мужньо боролася за душу мою. А було так:

Зустрівся мені Грицько Корчак і щось сміється мені в лице. Я запитую:

- Чого це ти так? Чи скарб знайшов?

- Ні, каже, - я не знайшов нічого, а сміюсь з тебе. Ну, скажи, що ти за чоловік, що даєш таку волю Насті, дружині своїй? Чи ти не знаєш, що те читання Євангелії в діда Степана привело до того, що наступної неділі всіх будуть перехресчувати на річці біля Ольшанівки?

- Як це, - здивувався я, - то ж зима, все льодом скувало!

- То це для розумних скувало, - зареготав Грицько, - а для них ні природа, ні погода. Ти в церкві не був в неділю і не чув, що батюшка тлумачив. Це, каже, наступає, кончина світу, бо написано, що многії в спокусу впадуть, і путь істини буде в поношенії. А тобі це я кажу тому, що і твоя Настя буде перехресчуватись.

Тут нашу розмову перервали, бо під'їхали саньми наші селяни. Грицько стрибнув в сани. На ходу вчепивсь за рожен, щось їм сказав, показуючи головою в мій бік, і всі голосно засміялись. Я став сам не свій. Рушив додому, а лють набирала в мені сили. З мене, Артема Коловоротного, вже сміється все село! Такого не буде! Хотів я тупнути ногою, та посковзнувся і впав лицем в пухкий глибокий сніг. Підхопивсь, озирнувся, чи хто не сміється? Обтрисився, та з бороди сніг вибрав не скоро. Прийшов додому, грюкнув дверима, зняв кожух і шапку. А вона, Настя моя, відхилилась від печі і така рум'яна та красива... Очі горять якоюсь радістю. Я не знав, з чого почати, а вона своїм поглядом перемагала мене, бо в її очах я читав жаль до мене і любов, і її особисте переконання.

Я відвів очі, і мені стало легше, вільніше якось. І грізно сказав:

- Ходити до діда Степана я поки тобі дозволяю, в щоб перехресчуватись – забудь! Я не дозволю, щоб з мене сміялось все село!

Я сів біля столу, вона поставила миску запашного борщу, поклала хліб. Як завжди, я почав мовчки обідати. Вона теж мовчала і обслуговувала мене за столом. Один раз я глянув і зауважив, що вона дуже стурбована. Сліз не було. Після обіду я пішов до клуні молотити. Впоравшись в хаті, вона прийшла мені допомагати. Відгортала намолочене жито, в'язала кулі рівної житньої соломи, що призначалась на покрівлю будівель. Її старанність розгладжувала моє зашкарубле серце, та я чомусь боявся цього і намагався держати себе до неї суворо.

Після вечері, коли все вже було впорядковане, сказала, що хоче піти до діда Степана. Я нічого не відповів, а вона зрозуміла, що не заборонено. Вернулась пізно. Я вже лежав. Підійшла і глянула мені у вічі тієї ж силою любові, жалю і силенного відчаю. Сказала:

- Артеме, повези мене завтра на річку біля Ольшанівки. Я буду вступати в заповіт з Господом через водне хрещення. Треба бути там на світанку, пішки мені не дійти.

Тут хтось застукав у вікно. Я накинув кожуха і вийшов. У дворі стояли Грицько, Панас і Мирон Звіряченко. Мирон почав:

- Артеме, ця справа стосується тебе особисто. Я прийшов до тебе, бо ми колись друзями були з батьком твоїм, тому хочу тебе застерегти. Ми звані були сьогодні до батюшки, і він радить нам перешкодити штундам перехресчуватись з нашої православної віри у штундистку. Він казав, що це така віра, що вони вже не можуть покаятись і відректись. То ж, щоб не пішли цією дорогою інші наші люди, треба покласти край. І було вирішено, що ми, і ти з нами, візьмемо дрючки добрі і станемо біля тієї долини на льоду. Ніхто не посміє і близько підійти. А того їхнього хрестителя батюшка сказав, що і під лід спустити не гріх. Він якось так дивно сказав: лютиє волкі прійдуть по отшествії моем, і перехрестив нас. То ж зачини ти свою Настю десь, бо не звісно, чи хто повернеться з них живими. Може багато й наших поїдуть, всього не передбачиш.

Вони пішли, а я ввійшов у хату. Настя моя стояла на колінах біля своєї постелі, молилась. Я не став нічого в цей вечір їй говорити, ліг, але заснути довго не міг. І ось мені змальовується лице... наче моєї Насті... та ні, воно стає чоловічим... смугляве, раптом він на коні... і повертає його на мене... Над головою блищить високо піднесена шабля, а в очах його бачу жаль до мене. Чую голос, який десь над нами: падай! Все це в якусь мить. Я падаю кудись, хочу крикнути, та не можу... Ще в очах той його чорний кінь і блиск шаблі, і той голос... і все наче кудись тоне... Хочу зрозуміти, де я, і не можу... Ось мої двері місяць освітлює і Настя стоїть біля мене.

- Ти кричав дуже, і я злякалась за тебе, Артеме.

Рука її на моєму чолі. Я такий схвилюваний... Мені хотілося, щоб вона руку свою довше потримала на моїй голові.

- Приснилось це все мені. Змалювалась картина далекого минулого... Мені довелося, коли я служив в кавалерії, приборкувати черкесів. З невеликим потріпаням в боях ескадроном ми їх переслідували і заглибились між гір далеко. Вони з'являлись і щезали, наче

привиди. Коли ж ми втомили своїх коней, і самі надто втомились, була команда повертатись до своїх. Тепер вже вони стали нас переслідувати і порою зненацька нападати. Немало наших ми залишили в тих горах пораненими і вбитими. В одній сутичці верхівець якось так легко вибив мене з сідла. Я підхопивсь і стояв з шаблею в руках, він повернув коня на мене, замахнувся і гучно крикнув. Я не розумів, що він крикнув. Його лице не виражало люті, як це буває, коли зустрічаються на полі бою один на один чи то з шаблями, чи з багнетами. Падаючи, я почув, як біля моєї скроні цьвохнуло. Це повітря розтяв клинок. Він блискавично показав своїм, що вбив мене, а сам зберіг мені життя. І той жаль до мене, що я прочитав в його очах в ту мить, говорив: живи. Коли все стихло, я почув, що десь недалеко дзюрчить вода. Підійшов, став на коліна, вхопивсь за камінь, і мені здавалось, що не нап'юсь ніколи. Сів і дививсь на свою шаблю. Що мені робити? З шаблею добиратись до своїх неможливо. Заховати десь тут, а потім візьму, як прийдемо сюди з більшими силами. Ці гори хочуть бути вільними. А чому ми тут? Чому ми прийшли, і ллється кров людська? Така воля царя? Ні, не буду я зберігати цю шаблю. Вона не пекла мені долоні, бо мені її видали нову, на ній не було ще людської крові. І хай і не буде! – щось проговорило в мені. Навіщо ховати шаблю? Щоб наступного разу розтяти голову тому чорнявому? Ні, ніколи, - сказав я і вдарив лезом об камінь. Кинув у річку між каміння і пішов в напрямку, куди побіг мій кінь і втікали наші. Я здалеку обходив житла. Стемніло, і я пішов швидше. Спускаюсь з гори стежиною, як раптом з-за великого каменя молода горянка. Глянула злякано, притислась спиною до того каменя, а очі великі красиві, а чорні, мов терен. Я лагідно показував не боятись мене. Зрозуміла, швидко пройшла поруч, за якусь мить вернулась, коли я дивився їй вслід. Щось говорила, я не розумів; показувала сидіти чекати. Я кивнув головою і сів на камінь. Подумав: тікати немає сенсу, бо все рівно не втечу, якщо в неї намір черкесів позвати. Через не довгий час з'явилась з глечиком молока і з хлібом, наче наша перепічка. Це мені з рук в руки передала, всміхнувшись ледь-ледь, показала де глечик поставити за каменем, глянула в вічі востаннє і зникла, як пташина. Згадується їй погляд, повен співчуття. І той черкес співчував мені беззахисному, і горянка милосердям зіграла мене, пожаліла втомленого і голодного в чужім краї. І в очах моєї Насті теж щось подібне. Я розумію, що стою не твердо, вірніше стою ні на чім. Настя, видно, має непохитне переконання і мені цього бажає. Мирон радить не пустити її на те хрещення, а як? Мирон радить зачинити, навіщо? Хіба треба замикати, щоб не поїхала? Скажу твердо "Ні!", і не піде з хати. А хіба це не те саме, що посадити в темну комірчину і клацнути засовом? Вона стала якась така, що і рука на таке не підіймається. І взагалі чи не людина вона з правом мати свою думку? З тих пір, як почала до діда Степана ходити на ті їхні зібрання, вона, наче, щось придбала. Було, як накричу, або щось скажу образливе, тоді вона довго мовчить і ходить з заплаканими очима. А тепер, щоб не було, все тихенько співає. Все в неї готове в потрібний час, і вродлива вона в мене, і мене любить, то чого ж мені не достає?

Такі думки наздоганяли одна одну. І вмить, наче блискавка пройняла мене: а що буде, коли я втрачу мою Настю? Ні, це неможливо. Кажуть, що ціну вірну люди складають, коли втрачають когось, або щось. Тут я самого себе побачив в цій народній мудрості. Мені стало страшно. "Не пустити на річку! – прийшло рішення. "І втратити її любов" – виштовхнула попередню нова думка.

Не помітив, коли заснув десь перед ранком. Відкриваю очі і бачу, що моя Настя вже одягнена стоїть. Я швидко встав і пішов запрягати коні. Світало, і ми виїхали з двору. Мовчали. Не знаю, як вона, а я дуже хвилювався. Спускаємось з крутого схилу до річки і бачимо, що ми не перші. Зачервонілий обрій і те, що не має вітру, давало надію на гарний сонячний день. Під'їхали. Настя швиденько пішла до своїх, а я приєднався до чоловіків, що похмуро стояли осторонь. Тут був Грицько, Панас і Мирон, та ще троє з хутора. Стояли мовчки, опираючись на свої палиці. На моє привітання всі кивнули головами, а Мирон скрививсь. І цією гримасою докоряв мені, що я без дрючка. Стояла якась грізна тиша. Як ото буває хмара чорна стане нерухомо, і ось, ось заgrimить, так диявол намагався ненависть людську згуртувати і кинути на святий гурток народу Божого. В тому ж гурточку було душ 15. невисокий, видно міський, чоловік щось їм говорив. Поверх його пальто було накинуто на плечі червоного кожуха. Всі дивились на нього. Промені сонця вже величаво врзались в

небо, і ось-ось воно само викотиться з-за обрію і буде звершати свою справу, величаву і послідовну.

- Може вони не посміють... – сказав Панас, - і було б дуже добре. Я себе почуваю з цією палицею тут наче якесь грізне опудало, а не порядна людина. Чи розуміємо ми цих людей? А вони, як бачимо, переконання мають не абияке. Чи розуміємо ми, на чієму боці Божа правда? Чи не краще було б, і це на користь всім, зібратися нам в батюшки і їх покликати? І того їхнього вчителя євангеліста. Батюшка пояснив би їм Закон Божий по-своєму, а вони про своє нове вчення щось би сказали. Ми ж послухали б. І коли дійсно це їхнє вчення загрожує нашим людям бути втягнутими в якусь революцію, то дійсно треба оцими палицями вигнати того вчителя з села.”

- Ви, дядьку Панасе, сказали те, що і я думаю, - сказав високий молодий чоловік з хутора Іван Солов'яненко. – Коли ото я їздив в Галичину на заробітки, мені читав Євангелію господар, в якого я жив і працював. І звичайнісінькою зрозумілою нам мовою. Всі ми знаємо, що був апостол Павло. А коли і як він став апостолом, не всі знають. Він був страшною людиною. Перших наших християн він в'язав, тягнув на катування. Святого Стефана в той час каміннями побили, бо він був дуже сильний проповідник, читав їм вчення Христове так, що вони не мали сили стати проти вченням книжників і фарисеїв. Савл же, так раніше по юдейськи він звався, приймав участь в цьому – стеріг тим розлюченим юдеям одіж. Та з'явився йому Господь Ісус Христос і сказав: “Савле, Савле, чому ти Мене переслідуєш? Трудно тобі йти проти рожна”. А може це й ми так само послані не Богом і йдемо проти Нього? Я вже відмовляюсь чинити якесь насильство над цими беззахисними людьми. Ось дивіться. Той городянин їм читає з Євангелії щось, вони слухають і витирають сльози. Як бачимо, їхня зброя – це Євангелія, а ми з дрючками... Ганьба!..”

- Та замовчи! – Грізно крикнув Мирон. – Чому ти вчора в домі батюшки мовчав? Тоді всі погодились, а тепер кожен має свою лінію? Ви хочете, щоб священик прокляв нас і дітей наших? Ні, як хочете, а я сам не дозволю тут їм перехрещуватись”. Він грізно стукнув своїм дрючком, розстебнув кожуха, розправив свої широкі груди. Повернувся і пішов до полині. А там вже переодягнений хреститель намірявся ступати по східцях в воду. За Мироном йшли ті два чоловіки з хутора і Грицько. Я Панас стояли і не знали, що нам робити. А Мирон вже заніс свого дрюка над головою і грізно кричав:

- Хто посміє творить тут це неподобство, буде потоплений! Свята церква не дозволяє, і нас послано захистити нашу православну віру!

Враз сталось таке, чого ніхто не чекав. Молодого хуторянина наче щось відірвало від нас, він стрибнув до Мирона. Не встигли ми опам'ятатись, як дрючок, занесений Мироном, чомусь полетів в повітрі і далеко впав в пухкий сніг. Мирон, наче звір, заричав і кинувся на хуторянина. Він сили був богатирської, та Іван був гнучкий; він різко відхилився, а Мирон майже не впав в полинь. Так воно мабуть і було б, якби хреститель не стримав його. Мирон став, глянув йому люто в лице, а то лагідно сказав:

- Хороше предзнаменование. Успокойтесь.

Та Мирон різко повернувся і вхопив Івана Солов'яненка за полу одежі. Другою рукою збив його з ніг. Він заніс свій здоровенний кулак йому над головою. Ми з Панасом вхопили руку Мирона, та вдержати її нам не вдалось. Мирон повернувся, і ми попадали з його руки, наче хрущі з дерева. Мирон побіг за своїм дрючком. Тепер його вже ніщо не зупинить. Всі дивились на Мирона і ніхто не помітив, як піднімаючи куряву снігу, мчав на це місце верхівець. Ще хвилина, і буде пізно. Він бачить, як Мирон підняв дрючок. Ось він вже наближається до полині. А верхівець вже весь подався назад і зі всієї сили натягнув вуздечку. Кінь проїхав на всіх чотирьох ногах і зупинився між Мироном і хрестителем. Мирон ледь не впав, і грізно закричав:

- Що тобі!

Засніженого верхівця не зразу пізнали, борода і брови були вкриті густим інеєм. Він крикнув:

- Дядьку Мироне! Батюшка наказав нікого не чіпати. Я щойно з їхнього двору. Матушка Пелагея плакала і просила мене їхати якомога швидше.

Тут всі пізнали молодого Лебединського, племінника Карла Лебединського, що приїхав з Варшави. Мирон стояв розгублений, блідий і важко дихав. Грицько і ті два з хутора кинули свої палиці в сніг. А велике червоне сонечко вже піднялось над обрієм і всміхалось всім тут присутнім. Воно лагідно зігрівало тих, хто звершали веління Господнє в святому хрещенні. Сонечко гріло і тих, хто прийшов сюди, щоб перешкодити. Не знаю, чи сонечко мені підняло настрій, чи тут було щось інше, бо якась невимовна радість наповнила мої груди. Спокій огорнув моє серце, бо за Настю я хвилювався дуже. І мабуть не тільки за неї, а і за всіх, бо я вже був на стороні того хрестителя, Івана Солов'яненка і всіх цих святих людей це я вже серцем відчував. Чорну грізну дійсність Господь розвіяв. Я Божу руку побачив, коли верхівець спинився в останню хвилину, та ні, секунду між Мироном і хрестителем. Сонце стало володарем над всіма нами і над цими просторами, вкритими білим саваном. А від цих людей дихає на мене якимось миром, святістю і таємною силою.

Хрещення вже почалося. Леонтій Дорошенко, дядько моєї Насті, відповідає: Вірю!

- По вере твоей крещу тебя во имя Отца и Сына и Святого Духа, аминь.

-Аминь! – хором стверджують всі віруючі.

І так всі один за одним вступають у крижану воду. І це наче серед літа. А хреститель горілиць їх занурює на стільки, щоб ледь вода лице вкрила. Було якось дуже вчисто і зворушливо. Три чоловіки уже похрещені, якийсь незнайомий мені чоловік подавав їм руку і допомагав піднятися з води. А інші вели їх переодягатися. На черзі, діти мої, ваша мати. Молода, струнка, відвела руку, щоб її не підтримували, і легко, наче лебідка, спустилась по східцях в полинь.

-Веруешь ли, что Христос есть Сын Божий и твой личный Спаситель? – питає хреститель.

- Вірю, - відповідає Настя, і в якусь мить її лице покриває вода. Коли хреститель підняв її з води, вона відкрила очі назустріч сонячним промінням. Діти мої, такої картини на світі ще ніхто не змалював. Перший погляд на небо, а потім мені. А в тому погляді святість і надію я прочитав, і бажання кудись іти разом.

Вже всі семеро похрещені. Проповідник з води підняв руки до неба, всі слухають молитву:

- Благодарю Тебя, Господи, что великое дело Твое совершилось по воле Твоей, для славы Твоей и для радости искупленных Твоих, аминь.

Ніхто і не помітив, як підійшов Мирон. І коли служитель вже піднявся на лід, він протиснувся вперед, зняв свій кожух, вкрив йому плечі і сказав:

- Простіть мене, пане добродію, простіть...

Благовісник подав йому руку, всміхнувся і сказав:

- И правда, наша первая встреча с вами была хорошим предзнаменованием. Прощаю. Познайте волю Божию. Великие противники часто бывали великими служителями Господа нашего Иисуса Христа.

Коли вже було все закінчено і ті, хто хрестились, і благовісник стояли зодягнені в теплу одіж, тоді всі піднесено заспівали: "Всі ви, хто в Христа хрестились, в Христа зодягнулись".

І вже здавалося, що ніякі погрози не матимуть ваги, бо зодягнені в одіж праведності. А в серці любов до рідних, рідних по вірі, і до ворогів. Підійшла Настя. Подивилась у вічі благально:

Артеме, хай сядуть зі мною сестри, і ти доведеш нас до хати діда Степана.

- Це я зроблю з задоволенням, - сказав я раніше, ніж подумав.

І дивно мені стало, що мені якось так стало легко говорити. Юзеф Лебединський сів у сідло, і його вороний кінь швидко пішов на гору. А за ним більше десятка саней. Ми їхали останніми, так нам здавалося. Сестри з захопленням говорили, що таке хрещення буде згадуватись все життя. Вони це говорили з радістю. Бо бачили, як Господь благословив сьогоднішнє хрещення і як дивно захистив хрестителя.

Як ми вже виїхали на гору, а ті, що їхали спереду, вже придержували коней з крутого схилу, Настя торкнулась мого плеча і тривожно сказала:

- Артеме, а це що?

Я оглянувся і вмиль зупинив коней. Буланий кінь Мирона, впряжений в легкі сани, йшов за нами метрів за десять. Сани були пусті, Мирона не було. Сонце сховалось за снігові хмари, здіймалася хуртовина. На далекій відстані, там, внизу ще виднілась одинока фігура. Чи наздоганяла нас, чи стояла на місці

- Швидше вертаємось, Артеме, - крикнула Настя, - стрибнула з саней і побігла до Буланого. Я швидко став спускатися до річки. Так, це був Мирон. Кожух висів на одному плечі, друга рука зодягнена не була. Одна пола тягнулась по снігу. Мирон ішов не вгору, а вертався до долини. Здіймаючи куряву, повз моїх саней промчався Буланий, Настя стояла в санях, держалась за віжки і махала батоном. Вона наздогнала Мирона, коли до долини залишалося метрів 15. Кінь ще не зупинився, а вона з саней і до Мирона. Вхопила обома руками його неодягнену руку. Він наче очнувся, хотів звільнити, та вона не відпускала.

- Дядьку Мироне, - благала, - дядьку Мироне, поїдемо додому. Ось сани Ваші, поїдемо, вже хуртовина починається...

Мирон обводив нас очима, та погляд його був якийсь відсутній.

- Поїдемо в село, додому, - дивлячись йому в лице, просила Настя.

Від слова "село" Мирон здригнувся:

- Ні, ні, в село мені не можна... на позорище Мирон в село приїде?.. Краще один раз і все... – Він махнув рукою туди, де вже заповирувалась чорна яма долини. Мирон легко відхилив від себе Настю.

- Ні, дядьку Мироне, не в село. Ви кажете правду, в село не можна. І туди не можна! – майже кричала крізь сльози Настя. – Є краща дорога... є сама вірніша дорога... це до ніг Спасителя!.. До Христа... А в Ньому життя, і воно без краю...

Я дивився і очам своїм не вірив: мовчазна Настя це моя, чи хто інший... Сестри стояли на колінах в санях, молились, плакали. Я не знав, що мені робити. Силою Мирона я не вдержу. Щось сказати боявся. Мирон простяг свою велику руку, погладив по голові Настю, пильно подивився в лице:

- Є третя дорога, кажеш? Так, дитина моя, вірно, а я не бачив...

- Є дорога, дядьку Мироне, є... вона до миру сердечного... Христос обіцяв її нам... – Настя дивилась в очі Мирону, і його погляд приходив до свідомості. – Їдьмо, дядьку Мироне, - і вона потягла його за руку до саней. Він підкорився. Важко ступаючи, пішов за нею. Вони сіли у сани. Буланий швидко пішов угору, ми поїхали слідом. Вітер кріпшав. Хуртовина розігралася така, що вже і сліду не залишалося від попередніх саней. До лісу спустились швидко, вже перші дерева нас захистили від великих поривів вітру. А дерева скрипіли, гойдались, ліс наче стогнав. В'їхали в село. До Миронового двору їхати прямо, а до брата Степана – праворуч. Настя непомітно поклала руку на віжки, Буланий покійно повернув у двір брата Степана. Мирон мовчав. В'їхали в двір. Я відчував хвилювання моєї дружини, чи зайду я в хату, чи поїду. А в мене вже було рішення, в моєму серці вже панувала віра. Настя пропустила Мирона, мене і увійшла сама. Дід Степан всміхався з своєї білої як сніг голови, запрошував, розсаджував на лавах. Я побачив і здивувався, що на ослоні біля вікна сиділи батюшка Просфiрiй та матушка Пелагея. Матушка не могла сховати своєї радості, вона всіх нас вітала, киваючи головою, і всміхалась. Брат Степан всіх привітав словами:

- Свої очі я зводжу на гори, звідки прийде мені допомога, мені допомога від Господа, що створив небо і землю!

Пресвітер церкви Степан Омелянович обвів поглядом присутніх.

Дорогі брати, сестри і всі присутні тут з нами перед Господом. Я не пам'ятаю такого дня в моєму житті, коли б я так на гори Божі очі свої підіймав, як від учорашнього ранку, коли з Союзу нашого братства прибув до нас благовісник брат Сергій Антонович. Господь сказав, а записано це в Євангелії від святого Матвія 11:29:

"Візьміть на себе ярмо Моє і навчіться від Мене"...

- Там сказано далі, що ярмо Його любе і тягар легкий, та я півтори цієї доби дуже хвилювався. А тепер, любі мої, стою отут в страху Божому, бо дуже Господь сьогодні близько так з нами. Помолімося і подякуємо Господу.

- А тепер послухаємо шановного Просфiрiя Гавриловича.

Батюшка хотів встати, та якось майже всі сказали: сидіть, сидіть, ми Вас бачимо.

- Розповім вам, - почав батюшка, - прости нас, Господи, все по-порядку. – Він тричі перехрестився. – Я дав розпорядження перешкодити цьому хрещенню. І коли ті мужі пішли, наче щось важке налягло мені на серце. Та я поборов себе і ліг. Думав, спочину і полегшає. Настряхати треба їх, вирішив я, бо що скажу благочинному, коли в моїм приході ця віра буде поширюватись. Довго не міг заснути. Щось таки дуже мене тривожило. Заснув. Бачу: далеко видніється якесь таке невелике світло. А я ніби в якійсь ямі. Темрява мене огортає така, що наче сама собою мені до лиця дотуляється. Мені хочеться туди до того світла, та ноги мої такі важкі, що не можу ступити жодного кроку. Щось темрява мені каже: стоїш, то ж так і стій, не схиляйся; не дивись очима, не слухай вухом і не силкуйся серцем зрозуміти. Мені хочеться втекти з цієї темряви, від цього голосу, та ніякої сили в мене немає. Хочу крикнути по якийсь порятунок, і не можу. А те світло стало до мене наблизатися і збільшуватися. Воно поволі ставало все більше і все ближче і ближче. Я відчув, що вже можу ступити цьому світлу назустріч. І я прокинувся. Серце в мене ледь з грудей не вискочить. Дивлюсь Пелагея під образами на колінах стоїть, молиться, плаче...

- Що трапилось? – Запитав я. Вона підійшла до мене.

- Просфіре, - сказала, - а хіба треба страшнішого? А що, як цей світанок принесе не в одну хату покійника? І це по твоїй волі. Ти ж священник, а не кат. Для чого радиш громаді самосуд творити? Чи не святого Стефана юдеї отак камінням побили? А перші християни-великомученики катовані були, і жадала крові їхньої чернь. Чує моє серце, що правда з ними. А коли правда з ними, то і Господь з ними. А з нами хто? Ще тільки зоря, ще можеш запобігти нещастю. Просфіре, швидше! – Вже ридаючи благала вона.

Я зодягався, руки в мене трусилися. Вийшов на ганок. Так, Пелагея каже правду. Встигнути і зупинити тих чоловіків від насильства можна тільки верхи на коні і швидко, а я вже на це не гожий. На скрип дверей хтось за парканом озвався:

- Отець Просфій, отець Просфій...

Я підійшов до воріт.

- Вони вже поїхали, вже всі поїхали... Що там буде? – Крізь сльози говорила Анна Борошенкова. – Там мій чоловік і племінниця Настуся. Боже мій, що там буде скоро? Мій зять каже, що встигне на коні, та треба ваше слово до Мирона. Швидше, святий отець... – плакала вона. Я сказав:

- Хай їде і скаже... – та вона вже не слухала, побігла від воріт.

І Бог дав, все обійшло добре, хоч мені і не здобрувать тепер за все, - закінчив батюшка. Всі встали і заспівали молитву Господню "Отче наш".

- Брати і сестри, - звернувся до всіх брат Степан, - не можу сказати на скільки душ збільшилась сім'я Отця нашого Небесного сьогодні по всій землі, а що від нашого села, то бачимо. Ось вони, їх семеро. Їх Господь покликав, і вони погодились працювати в Його винограднику. Не за спасіння душі своєї, бо вони вже спасенні від впливу цього грішного світу і звільненні від минулих гріхів своїх. Вони спасенні, щоб славити Свого Господа і силою Його Святого Духа спасати інших.

Очі його світилися радістю.

- Будемо дякувати нашому Господу за жертвенну мужність брата Сергія Антоновича. Оце називається віддати себе в жертву Богу, щоб звершати благовістя. Радіємо перед Господом, що і наші нові члени церкви теж з жертвенною мужністю вступили в заповіт з Господом. Будемо слухати проповідь благовісника нашого Союзу.

- Читаєм Деяний святих апостолів 1 глава 8 стих: «Вы примете силу, когда сойдет на вас Дух Святой и будете Мне свидетелями в Иерусалиме, и во всей Иудее и Самарии, и даже до края земли.» Так и случилось. Обетование Господа совершилось. Дух Святой Своим присутствием и силой наполнил их. Они исполнили повеление своего Господа, и рожденная Иерусалимская церковь засвидетельствовала во все грядущие века, что врата ада не одолеют Церкви, созданной Христом. Не нашим мужеством сегодня совершено повеление Господа в этом святом крещении, а силой Бога нашего, так как Он сказал: се, Я с вами во все дни и до скончания века. Дух сегодня через нас немощных засвидетельствовал о великой любви Отца нашего Небесного к детям Своим. Я призываю словами Господа: «Придите ко Мне...» Руки Господа протянуты к каждому из вас. Неужели оттолкнете эти спасительные руки и

наследуєте вечное осуждение? Я желаю, чтобы в первую очередь помолились те, кого Дух Святой побуждает отдаться Господу. Помолимся...

Матушка Пелагея схилилась на коліна і голосно молилась. Вона повторювала:

- Господи, Господи, Царю Небесний і Володарю Вселенної, нахили Твоє вухо до мене і почуй мене. Прости мене і освяти мене грішницю святою кров'ю Сина Твого, нашого Спасителя Ісуса Христа. Хочу Тобі служити не обрядово, а свідомо, хочу Тебе мати не в стінах церкви, а в моєму серці і сьогодні і назавжди. Хочу всі свої майбутні роки обмивати катовані ноги Христа сльозами моїми... І цього мало, бо чим можна заплатити, що від сьогодні по Твоїй милості я названа дщер'ю Небесного Царя...

Перемагаючи якийсь страх, чи сором, і я став дякувати Богу за дивне світло, що освітило і мені стежину до спасіння. Я просив прощення. Я тут в якусь мить побачив картину всього мого гріховного життя, просив простити мене. Я дякував за непохитну віру дружини моєї, що не підкорилась мені темному учора, що в нас є тепер наше спільне світло і безкрає життя в Христі Ісусі.

За мною молився молодий хуторянин Іван Солов'яненко. Його потім всі звали Іван Соловейко, бо він дуже гарно співав тенором, керував співом і вчив співати інших.

- Господи, - сказав він, - аж сьогодні Ти достукався до мого серця. За ним молилася Анна Борошенкова. Вона так плакала, що не могла висловити молитву –О, дивний Боже, хвала Тобі! - закінчила вона.

Молився Панас, Каявся Юзеф Лебединський, покалялись і ті два чоловіка з хутора.

Від порога почувся сильний бас Мирона. Він звернувся до всіх, щоб простили його. Він каявся, що був сліпий і своєю силою намагався заставити ходити і дітей божих по сліпих дорогах. Ретельне відвідування служб в церкві вважав достатнім, щоб догоджати Богу. Як він дякував за цей день, за отця Просфірія, що послав його чинити опір цій святій справі.

- Господи, Ти показав мені сьогодні чого варта сила моя. Вона в сором великий ввела мене. Там я побачив свою нікчемність. Диявол навів в серце моє такий відчай, що і в село показатись боявся. І прийшло рішення: вони в село, а я під лід, у ту саму полинь, і кінець. Бо сорому такого мені, Мирону, серед людей не знести. Та ти, Господи, через ангелочка Свого показав мені, що є вихід. Не в село для ганьби, не під лід і в погибель, а до рук Твоїх, Спасителю.

Від завжди був речистий, а тут так сповідався перед Богом, наче проповідував, а ми всі плакали. І сам отець Просфірій не віднімав хустку від очей. Ледь Мирон закінчив, як стала молитися його Гелена. Вона була племінницею брата Степана. Вона вже молилась в зібраннях, а Миронові сказати боялась. А тут повторювала:

- Господи, яка радість, яка радість... – Просила для Мирона і для себе працю в Божому винограднику. І дав їм Господь працю. Через не довгий час брат Степан церкву передав Мирону, бо в нього слабшали сили, а церква збільшувалась. Мирон не мав відпочинку, доки все впорядкував в своїй церкві і іншим допоміг. Згадуємо ми всі Мирона, бо за старанність і благовістя його заарештували, заслали до Сибіру, і він не повернувся. Десь, мабуть, вже на лоні Авраамовім. Тепер Божому народу служу я, та не рівня я Мирону...

Артем замовк і довго дивився в зоряне небо. Настя витирала сльози кінцем фартуха.

- Мирон талановитий служитель був, такі не забуваються... – сказала вона.

- Написано: хто навертав людей до Божої правди, буде сяяти навіки, як оті зорі, - тихо сказав Артем.

Стало тихо, тихо... Лиш один соловейко ще доспівував свою пісню, так досконало й велично, і десь зовсім близько.

- Яка премудрість Божа! Її величність в зоряному небі, у цьому безкрайому просторі і ось у сні цієї дитини, - Артем показав на Левка, - і в пісні солов'їній, що є дарунком для нас з ласки Божої.

Тут Назар підвівся й підійшов до батька.

- Тату, - сказав він схвильовано. – кращої проповіді про те, як і кого спасає Господь, я, мабуть, не почую. Все, що Ви розповіли, дуже зворушило моє серце. Довгий час я намагався покінчити з усім пустим і непотрібним, а сили не мав. Розумом все розумів, а серце було холодне і безучасне. Сьогодні мій час, бо вже серце заговорило. Ваші щирі молитви,

молитви матінки й Ярини моєї почуті Богом. Може сьогодні Його поклик востаннє, і мені стало страшно.

Ярина підійшла до Насті, впала їй на груди і дуже плакала. Скінчились її скорботні сльози за Назара. Настя гладила її голівку, промовляючи: слава Богу, дитятко моє, слава Богу. Сльози материнської радості, мов горошини, наздоганяли одна одну по її лиці і капали на голову Ярини. Назар став на коліна:

- Покладіть Ваші руки, тату, мені на голову і благословіть на нове життя з Господом.

Артем передав комусь Левка, поклав руки на голову Назара, а очі підняв в безкраї простори зоряного неба. Назар щиро каявся в гріхах своїх, дякував Богу за любов, за спасіння, що в Христі Ісусі даровано і для нього.

- Твої шляхи, Боже, несповідимі, - молився батько. – Я все приходив до Тебе з моїми планами. Все просив Тебе допомогти Назару відвідувати наші зібрання, а Ти по милосерддю Твоєму знайшов і час, і зібрання, і бесіду. Прости і благослови Назара на нове життя і працю в церкві. Я дякую Тобі за збудування церкви і мого дому. Вельми і велично хвалимо Ім'я Твоє через Ісуса Христа. Амінь.

Кушугум.

СПАДЩИНА

Коли їхати Чумацьким шляхом, неможливо обминути село Кринички. Своїми чепурненькими хатинками воно неначе вітало всіх чумаків, хто їздили в Крим по сіль. Перед селом довгий крутий схил, а внизу річка Голубівка. Краса цієї ріки захоплює всіх. Не така вже вона і широка, та якась приваблива. Вода чиста-чиста, що майже все дно видно, а верболози на її фоні як намальовані незвичайною зеленою фарбою. Біля містка всі подорожні обов'язково випрягають волів, напувають їх, дають їм перепочити, та й самі відпочивають. І горе тому, хто в спеку забуде це зробити. Воли можуть і самі побігти до води, незважаючи ні на кручі, ні на крик, ні на батіг. Можуть і з містка кинутись у воду. Село Кринички не дуже велике, але якесь привітне. Хати всі були вкриті соломною. Мабуть тому тут було дуже багато лелек. Народна приказка каже, що де лелека, там щастя. А в житті буває й по-іншому, та про це потім.

Дуже цікаво дивитись, як лелеки повертаються до свого гнізда, де їх чекає малеча, як вона пищить, щоб її нагодували. В дитинстві я часто і багато бачив лелек, але зараз дуже жалкую, що був неуважний тоді. Не можу пригадати, коли вони виконували свою "молитву": чи зранку, чи перед годівлею малих, чи після. А ритуал цей дуже цікавий. Хтось з дорослих птахів підіймає свій дзьоб вгору, наче закидає голову за спину, і голосно стрекоче, потім вклоняється. Це повторюється кілька разів.

Біля самої річки стоїть велика стара верба, на ній велике лелече гніздо, а гілля нахилені до самої води, наче хочуть сказати про якусь журбу, хоч часом і чути дзвінкі голоси і сміх.

Я добре пам'ятаю роки, коли над селом лунали пісні парубків і дівчат. В тих піснях народної творчості виспівувались щастя і кохання, або журба якоїсь ньеньки, що не діждалась сина з походу. Тепер села, особливо ті, що далеко від міст, стали такими, що плакати хочеться. Є хати зруйновані, що колись були такими гарненькими з рівними призьбами. Багато таких, що вікна і двері забиті дошками, а двір заріс бур'яном вище зросту людини. І мертву цю тишу може порушити гурчання самотнього трактора в полі, чи скрипуче бекання якоїсь кози.

Коли ми виїхали вже за село, побачили дідуся, що йшов по тракту, опираючись на ковчез. Запросили до воза. Він так зрадів, очі його аж світилися любов'ю до нас і подякою. Дідусь був балакучий і зразу ж став розповідати нам про себе.

- Ото біля річки ви бачили вербу велику, що нахилилася до самої води? Це моя верба, мій беріг, город, садок і хата. Пройшло вже більше ніж 50 років, як я збудував цю хату зі своєю Одаркою. В нас було три сина: Олекса, Петро і Іван. Добре нам жилося, бо сили в нас були добрі, та так хотілось працювати, що день був малий. А в неділю брали синів за ручки і

йшли до церкви з Одаркою. Красива була Одарка, гарно вбрана у вишитій блузці і хустині з квіточками, а лицем була рум'яна, як троянда. Стояли ми в церкві, слухали службу, бо так треба було, і не інакше. Діти гралися в жмурки біля церкви і бігали. Верталися з церкви, обідали; літній день в неділю був такий довгий, бо всі думки були там, в полі. А коли вже приходили якісь святкові дні, то це вже була мука. Два чи три дні треба сидіти і нічого не робити... А погода стоїть хороша, скільки можна нажати, накосити... То ми збирались тоді і йшли до батюшки з проханням, чи дуже це свято врочисте, чи можна хоч трошки попрацювати? Батюшка іноді дозволяв, тільки після обіду. В таку пору наче сколихнеться все село, бо їдуть і їдуть на свої поля.

Підросли сини нам з дружиною на втіху. Оженився Олекса. Він пішов у прийми в сусіднє село, бо його наречена була одна в батьків, звалась Галиною. Жила з матір'ю Оленою, батько не повернувся з німецької війни. Через два роки оженили Петра і зробили йому приміщення з великої комори, що була через сіни. Дружиною його стала Марія Дмитра і Насті Наливайко. А через три роки одружився Івась, взяв Оксану Федора і Галини Перепелиці. Як і прийнято в християнському світі, став жити з нами, і нам вже так і доживати з молодшим сином. розділив синам і поля, і луки; дав худоби, грошей. І було нам добре і щасливо. Було зберуться сини і стануть молотити в батьковій stodolі, і так ритмічно в два ціпи, а я, батько, Степаном мене звать, стою і тішуся, що зменшується стіжок з снопами, а зерна на току все більше і більше.

Та воно, це наше щастя, як пташина на гілці. Співає, солодко слухати її, а пурхнула, - і немає нічого. Так і в нас. Зanedужала моя Одарка, бо коноплі вимивала в річці і застудилась. Полежала хвора до Покрови і померла. 68 років їй тільки було, мені на рік більше. Таким смутком серце огорнуло, що й жити не хотілося. Коли б Бога не боявся, то мабуть і життя скінчив би. Та рани загоюються, хоч і рубці не розгладжуються. Жив я з Іваном та Оксаною, і непогано мені було. Пройшов рік, все добре. Літом я ще добре їм допомагав. Було зустрінуся з ким, мені кажуть:

- Степане, бери собі жінку, нащо тобі невістці в руку заглядати, чи дасть якогось кулешу, чи ні.

- Ні, - кажу я, - мені краще не буде. Та і дітей не хочу вводити в сором.

Аж ось під зиму зустрічає мене в дворі мій Іван і каже:

- Тату, а може ви вже пожили б у Петра? Оксана мені все голову морочить.

Зайшов я в хату, подивився на все, що зроблено моїми руками. Ось і гачок на стелі для коліски. Тут синів своїх викохали ми з Одаркою, виростили собі на радість. А тепер що? Мабуть, на горе. Взяв я свитку, шапку і пішов до Петра.

- Петю, - кажу, - Петю...

Виходить син, питає:

- Що трапилось?

- А чи можна мені пожити в тебе, бо мене вже Оксана не хоче?

- Як не хоче? Що це таке? Ось я зараз покличу Івана, - розгарячився Петро. Та я взяв його за рукав, подивився він на мене і зм'як.

- Можна і в нас жити, тату, ось я покличу Марію.

Входимо обоє в хату, Марія всміхається:

- Здрастуйте, тату, будемо обідати. Не сумуйте, чого тільки в світі не буває... Живіть в нас, це ж ваше все. Це ж ви з мамою, Царство їм Небесне, зробили своїми руками. Я часто кажу Петі, що тато нам влаштували такі великі вікна, і он те, де сонечко сходить, яка краса в хаті. Та роздягайтесь, я ось подам обід. І лягайте, де хочете, чи на лежанці, чи на печі, бо вже й сніжок пролітає.

Добре мені було жити в Петра, бо Марія була говірлива, не давала місця якійсь журбі. Пройшло більше двох років. А за цей час злі люди, що не заснуть, поки зла не зроблять, все докоряли Марії:

- Он Оксана розумніша за тебе. Так і треба по совісті. Бо ж синів троє і три невістки, і по черзі кожна повинна доглядати старого, поки не помре.

І стала Марія якась нервова. Петро було подивиться і питає:

- Що таке, Маріє?

- Нічого! – відрубав вона і вибіжить з хати. А повертається з заплаканими очима і мовчить, що їй було дуже не до лиця.

Одної неділі, коли я спав на печі, а я і не спав, бо важко було на серці, я знав, що це через мене все, мені сусідка казала, що ті злі люди збивають Марію на гнів, я почув їх розмову, хоч і тихо вони говорили.

- Петре, а чи тато всім порівну поділили? – спитала Марія.

- Порівну, а що таке?

- Коли порівну, то і всім доглядати їх треба. Мені не важко, але я не гірша від Оксани і Галини. З мене сміються, що я не така хитра, як вони, нерозумною називають, а я цього стерпіти не можу.

- Та хай їм, тим людям! Хіба ти не знаєш, що в них язика, як змії?

- Може й так, - вже голосніше з плачем сказала Марія, - та все ж вези їх до Олекси і все. Хай Галя не хитрує. Відколи вони в нас, а не приїдуть, не запросять тата до себе. Це моє останнє слово, чуєш?

Посидів Петро, помовчав, мовчала і Марія, та я чув, що вона тихо плаче. І вирішив я сам попроситись до Олекси. За вечерею кажу їм:

- Діти мої, вже ви всі роботи поробили, і я вам допоміг, а тепер хочу ще побути в Олекси і Галини. Повези мене, Петю, завтра до них. На новому місці може і спати буду краще, бо вже не сплю цей тиждень ні вдень, ні вночі.

Вони подивились одне на одного, а потім Петро подививсь мені в очі, та я погляд відвів.

На ранок посідали і поїхали ми до Олекси. Їхали мовчки, бо верст 7 до Мокринець, журно в полі, зима, вже і снігом все запорошило.

- Не гнівайтесь, тату. – Сказав Петро. – Марія трохи заспокоїться, і ми вас заберемо. Вона добра, та це люди...

Побачив Олекса мене, вибіг з хати, відчинив ворота, допоміг злізти з воза, ввів до хати.

Галя від печі мені назустріч:

- Ой, які гості! – Сказала. Обняла, поцілувала, назвала татусем. Мені і самому повеселішало. Поговорили до обіду, пообідали і вийшли сини мої в двір. Через деякий час зайшов збуджений Олекса і до Галі:

- Дружино моя, я хочу просити тата, щоб вони остались в нас жити. Вони побули в Івана, в Петра, а ми що, гірші? Пробачте, тату, що я сам за вами не поїхав.

- О, це добре! Так треба когось старшого, бо коли їх малих лишаю одних, то аж серце мліє, поки повернемося з поля. Я рада і вас прошу, тату, залишайтеся в нас. В нас місця хватить.

Я подивився Олексі в очі, а він мені так хороше всміхнувся... Поїхав Петро, а я став жити в Олекси і Галі. Прожив я в них біля трьох років. Сили слабшали, та я ще міг і курей, і свиней нагодувати, а з дітьми була така хороша дружба. Я казав старшеньким, що і як робить, меншеньких і вмиють, і одягнуть, коли мами вдома не було. Допоможуть мені впоратись з господарством, а потім я їм розповідав казки, легенди, бувальщини всякі. Вчив читати, бо сам мав освіту за три групи приходської школи.

Та і тут спокусник знайшов місце. Овдовіла Галинина тітка Марина. Була вона бездітна, то перейшла жити до своєї племінниці.

Спочатку було нічого, і місця всім хватало. Характеру вона була сварливого, діти її не полюбили, а все зі мною. Це її дуже дратувало. І стала вона Галі все щось проти мене казати. Час від часу ставало в домі не так. То не там став, то не там сів. Чомусь став бувати на дорозі, коли треба пройти. А одного разу я почув, як вона стала казати, що вже пора почати спочатку. Рік чи два жити мені в Івана, потім у Петра, аж через років чотири до нас. Це вже думала, чи доживу, чи ні. Олекса обурився:

- Подивись, - сказав, - хто виростив дітей? Хто стільки доброго зробив нам?

Змовчала. А потім стало в домі ще нестерпніше. Якось мені Олекса і каже:

- Тату, чомусь Галя наче підмінили. Побудьте трохи в Івана, чи Петра, хай воно втишиться все. Я міг би Галі наказати робить, як я скажу, та любові до вас силою не доб'юся. Тітка сказала, що через два місяці поїде в Полтаву до сестри і хоче там побути, а може й назавжди. Тоді я вас заберу до нас, Галя без тітки буде іншою.

- Хай, синку, - я погоджуюсь.

Повіз мене Олекса до моєї хати. Привіз, допоміг злізти з воза і поїхав. Я сів на призьбі і чекав. Приїхали Іван з Оксаною. Глянули і зайшли до хати. Приїхав кіньми Петро, спитав, чи не приходила Марія і знов поїхав. Приїхали обоє. Зайшли в хату і я чув, як вони там дуже сварились. Потім все стихло. Потім знов сварка. Жіночий голос почув:

- Хай хоч і до ранку сидить!

Стихло. Хоч і літня пора, а мені вже хотілось десь до тепла. Згадав, як мої хлопчики бігали отут в дворі, а ми з Одаркою сиділи на призьбі, дивились на них і тішились. А тепер...

Якось зустрів мене в церкві Силантій Загребенко, коли я ще у Петі жив, і сміється:

- Степане, чи ж ти дітям мале господарство розділив, що батькові і свиту нову не куплять? А чоботи? Ось подивись на мене! Я в усьому новому, і чоботи хромові, і шапка.

І це коло церкви, при всіх людях... Такий сором...

Вступився за мене Григорій Громовиця і каже:

- Не хвались, Силантію. Не ти заробив на ці чоботи, ні на шапку. Знаємо тебе. Ти роботу обминав десятою дорогою, а дітей змалечку посилав заробляти, а гроші забирав сам. Дякуй Богові, що твої діти не віддячили тобі за те, як ти знущався з них. Ти і тепер готовий все краще забрати собі. Хороший батько так не робить. А Степана не ганьби. Ми знаємо Степана. Ти не вартий і його підметки від чобота старого.

Згадалось все. Думав, віддам дітям все моє життя і мене доглянуть, а тепер... Добре, що спочила Одарка і не бачить мого сорому. І заплакав я тоді на призьбі. Аж ось хтось торкнувся мого плеча. Я здригнувся, бачу, людина. При місячному сяйві бачу гарні черевики, плащ і капелюх.

- Що це ви, дідусю, плачете?

Він зняв плаща, накрив мої плечі і сів поруч. І я йому тоді все, все розповів. Він встав і гукнув у сіни:

- Петре, Іване, а де ви там?

Враз мої сини стали на порозі.

- Батько вже змерз тут, беріть до хати. Завтра неділя. До церкви ходите?

- Та ходимо пане, - кажуть якось злякано, - та не кожної неділі.

- Ось і давайте домовимось. В мене до вас важлива справа. Треба, щоб були всі сини і невістки. Десь не дуже зранку, а все ж і не під обід. Я прийду і будемо говорити.

- Заходьте, тату до мене, - сказала Марія і взяла мене за руку.

- А ви, пане, де ж будете? – запитала Оксана. – В нас і ліжко є чисте, де ми не спимо, заходьте.

- Ні, - сказав той, - я буду в пана Лящинського.

Він взяв на руку плаща і, сказавши "на добраніч", пішов.

Другого дня, ще не зійшло сонце, а мої сини вже порядкували в дворі, щоб було все на своєму місці. Прийшов той пан і з ним син пана Лящинського Карл. Мене вже й помили і зодягнули в чисту одіж, і посадили біля столу. Заходять гості в хату, і той пан аж всміхнувся:

- Оце вже по Божому, - і подає мені руку. Привітався і Карл, панич, як з рівним собі.

- Приїхали, приїхали, - закричали діти.

В хату зайшли Олекса і Галя, привітались. Всі посідали, хто на лаві, хто на чому. І приїжджий пан почав:

- Друзі мої, я не випадково зайшов в ваш двір, а за дорученням пані Зосі, що проживає в Німеччині. Це ваша племінниця, - звернувся він до мене, - донька вашого брата Остапа.

- Так, так, - сказав я.

- Пані Зося є членом нашого євангельського товариства, і в нас від неї доручення до вас, - він нахилив голову до мене, - і до всіх вас. Та про це потім. А тепер дозвольте мені помолитись, я місіонер. Прошу всіх встати.

Він подякував Богові, що Господь Сам благословив йому зустріч з цією родиною, просив благословити всіх, щоб полюбили Божу правду, щоб прийняли спасіння в Христі Ісусі. Мені було дивно, що він так говорив з Богом, наче з батьком.

Він попросив усіх сідати, а сам взяв з валізи книгу і сказав:

- Це, друзі, не проста книга, а розмова Бога з людьми, або слово Бога до людей, і називається Біблія. Я прочитаю таке Слово, яке потрібне нам сьогодні для цієї справи, для якої ми всі тут зібрались. Я читаю з книги “Вихід”, розділ 20, вірш 12: “Шануй свого батька та матір твою, щоб довгі були дні твої на землі, яку Господь Бог твій дає тобі.”

Це слово Бога до всіх людей і до нас, бо Господь мав і має Вітцівські наміри, щоб дати нам щасливі роки і святі відносини між нами. Там, де люди слухняні Богу, то воно так і є. Бо вчення Ісуса Христа перероджує грішника, і він уже не може грішити. Ви над усе, що маєте, любите ваших дітей, чи ні? – звернувся він до синів своїх і невісток.

Всі закивали головами, а Олекса сказав:

- Це дійсно так, пане.

- А чи було коли так, молоді матері, коли ваша дитина не дала вам спати кілька ночей підряд, а ви гнівались і не стали звертати на неї уваги?

- Ні, ні, - сказали невістки свої.

- Отож, і це по Божому, тому нас хвореньких батьки пестять і вирощують. Господь і до нас, дорослих, звертається, як ви чули, щоб наші почуття до батьків були з любов'ю. Господь не сказав, щоб батьки любили своїх дітей, бо знав, що ми будемо самі їх любити. А батьків наказав шанувати.

Сиділи свої сини і невісточки, і очей не підіймали. А я дивуюся, як він, цей пан місіонер, так знає багато, і що слово, то велика правда, яка глибоко серцем відчувається.

- Люди роблять самі собі велике зло, коли не підкоряються Слову, що Господь дає для нашого миру і щастя. Ось, наприклад, Олексо, скільки ви маєте дітей?

- Шестеро, - відповів Олекса.

- А що було б у вашій хаті і дворі, коли б кожен з них робив, що хотів?

Олекса подивився на місіонера і почав загинати пальці:

- Хтось втопився б у криниці, бо я їм не раз кажу не заглядати і не вилазити на зруб. Вони повиколювали б очі один одному, ми забороняємо їм брати ніж. Спалили б хату, бо не дозволяється їм брати сірники...

- Досить, і цього досить, щоб зробити нещасними вас і дітей ваших. Ось так і Господь в Своему Слові каже: так не роби, а так роби і роби обов'язково. Я знов читаю: “...шануй свого батька та матір твою”. Олексо, Бог знав, для чого Він це казав?

- Знав, пане, знав. Я починаю розуміти Його любов і Його наміри.

- А людство хоче жити так, як діти без батька. І тому несуть цей тягар від покоління до покоління. Страждають старі від своїх дітей, а ті, в свою чергу, постаріють і вже від своїх дітей страждають. Це така життєва школа без слів. Я розповім вам казку. Жило сімейство, і був там старенький дідусь, дуже старенький. Ось батько каже своєму малолітньому сину:

- Чи не набрид нам вже дід?

- Так, - відповідає той.

- То давай санчата і вивеземо діда з двору кудись.

- Санчата, то й санчата; вивеземо, то й вивеземо, - відповідає слухняний син.

Одягнули діда в кожух, посадили на санчата і повезли. Приїхали до якоїсь прірви, штовхнув батько санчата; вони трохи проїхали і полетіли в глибоку прірву з дідом і кожухом.

- Що ти наробив?! – Закричав хлопець.

- Ми ж домовились з тобою вивезти діда...

- Я не за діда, я за санчата і кожух. Незабаром мені треба буде тебе відвозити, а на чому і в чому, коли ти штовхнув і санчата, і кожух?

Ця казка говорить про трагедію людства, що живе в темряві. Ми самі куємо свою долю.

І став місіонер знову читати Повторення Закону II розділ, 26-28 вірші. “сьогодні я даю перед вами благословення і прокляття; благословення, коли будете слухатись заповідей Господа... і прокляття, якщо не будете слухатись заповідей Господа...”

Раптом Галина кинулась до мене, обняла мене, притиснувшись личком до моєї щоки і з плачем:

- Тату, простіть мене, простіть... Прости й ти, Олексо, мій гріх, бо ти не хотів тата з дому відвозити... Це я, я так тяжко згрішила... Простіть, тату, я хочу благословення для

Я затулив лице долонями, бо сльози лились з моїх очей, а коли відняв руки від лица, побачив, що всі мої сини і невістки стояли на колінах коло мене, плакали і просили: "Простіть...простіть..." .Марія, плачучи, просила:

- Зостаньтесь, тату, в мене... Я можу... ви знаєте... я обіцяю шанувати вас...і нікому не віддам... Петю, ти кращий, ніж я, чому ти мене послухав?..

- Тату, залишіться тут, де ви є, - попросила Оксана. – В усьому моя вина. Послухалась недобрих людей і заставила Івана так вам сказати. Він довго не погоджувався... Поки я нікого не слухала, як гарно нам жилося... Простіть... і живіть в нас... - ледь могла сказати вона, плачучи навзрид і затуливши лице хусткою.

- Прощайте, батьку, дітей ваших і так їм і скажіть, - сказав місіонер, та я був так схвилюваний, що не скоро почав говорити.

- Добродію, - сказав я, - сьогодні наче якась пелена спала з очей моїх. Як я можу прощати моїх, поки я сам не прощений. Жили ми в гріхах і були сліпі, мов ті кроти. Згадую моїх батьків, не був я таким сином для них, як ви навчили нас сьогодні. Та цю втрату я вже не верну. Вони вже не скажуть: "Прощаємо тебе, сину"... Єдина надія на Бога. Навчіть мене, як мені помолитися, щоб Господь мене простив... Щасливі діти мої, що я живий і можу сьогодні їм сказати і кажу: все прощаю і забуду!..

Що це був за день з тими святими людьми! В той день Господь прийшов до нас!

Ось протискається тітка Галі Марина.

- Ви здивовані, що я тут? Галя думає: і тут без тітки не обійшлося... Не обійшлося, Галю. Я все тут побачила і почула. Коли мені діти сказали, що тато і мама поїхали до дідуся Степана, бо приїхали якісь пани, то мене, мабуть, Господь покликав. Я через поля і сіножаті не йшла, а бігла. І, слава Богу, встигла. Прости й мене, Степане, бо Галя не зробила б так, коли б не мій злий язик. Простіть мене, всі... Я вірю, що ви, пане місіонер, священник. Навчіть нас, як Богу помолитись і помоліться ви за нас...

- Я вже зрозумів, - сказав Олекса, - Господь прощає людям гріхи, коли каються. Проходить якийсь час, і знову треба каятись. І так все життя?

- Ні, друзі мої, так гріхи не прощаються, бо вони не зникли, вони є. – Він зупинивсь і обвів всіх поглядом. Ми всі пильно дивились в лице місіонеру.

- А що робить? – Запитав Олекса.

- А поки вони є, - продовжував місіонер, наче і не чув запитання, - то звільнитись від них, змити, чи заплатити неможливо.

- А на сповіді в церкві батюшка прощає, - тихо сказала Марія.

- В тому, що людина прощає гріхи, є велика трагедія православної і католицької церкви і всіх людей. Бо їх заспокоїли, а вони пішли і далі продовжували грішити, і так все життя. Так і померли в гріхах. А Слово Боже каже ось як. Читай, Олексо, Лк. 5:24.

- "Але, щоб ви знали, що Син Людський має Владу на землі прощати гріхи..."

- Хто це? – Запитав місіонер.

- Христос... - сказали майже всі.

- Отож, Христос прощає людям гріхи. А що далі людина повинна робити, читаємо Іван. 8-й розділ. Тут розповідається, що привели до Христа жінку, велику грішницю. І по закону її повинні були побити камінням. І, спокушаючи Його, запитали: "А що ти скажеш?". Христос їм сказав, що якщо серед вас є хто без гріха, то кидайте на неї каміння. І не знайшлося безгрішного, всі вони один по одному розійшлися. А Христос підвів очі на цю злякану жінку і запитав: "Ніхто тебе не осудив?". З 11-го вірша читаємо: "Ніхто, Господи"... І сказав їй Ісус: "І Я не засуджую тебе. Иди, але більше не гріши."

Цій жінці, як бачите, простив Христос. Бо ж коли ви прочитаєте всіх чотирьох Євангелістів, Дії Апостолів і їх послання, то жодного випадку не знайдете, де б хтось із людей прощав комусь гріхи, що вчинені проти заповідей Божих. За 700 літ до приходу Сина Божого в цей грішний світ пророк Ісаїя пророкував так: "Всі ми блудили, немов ті овечки, розпорошилися кожен на свою дорогу власну, і на Нього Господь поклав гріх усіх

нас.” Це на Ісуса Христа гріхи всього людства поклав Господь. І ось послухайте, як це сталося. Це записано в Св. Матвія, 26-й і 27-й розділи. Тут все описано, як Юда зрадив свого Вчителя, як Його немилосердно зв’язали, повели до первосвященника і знущались всю ніч, бо поклали на голову терновий вінок, а потім по ньому палицями били, бичували у Пілата, поклали на ті зранені плечі тяжкого дерев’яного хреста і повели розпинати. Він, знеможений, упав під тим хрестом, привели на Голгофу, кинули на той хрест і прибили руки і ноги великими цвяхами. Підняли високо над землею. В тяжких стражданнях Він висів там шість годин і помер. Ось чому я сказав, що гріхи не прощаються, аж поки цей біль Його, ці страждання не торкнуться нашого серця, і побачимо велику ціну, що заплачено за наші гріхи, і вони стануть нам огидними, ці гріхи наші. Коли ми усвідомимо, що звільнитись від них не можемо ніяк, благально звернемось до Бога і скажемо: прости, Отче Небесний ради страждань Спасителя... Аж тут прощення відчуємо з великим полегшенням, і родиться невимовна подяка за спасіння особисте наше. І станеться народження духовне, про яке казав Христос. Якщо сказати, що надалі ми не захочемо грішити, то це мало, ми **не зможемо** грішити. В першому посланні Ап. Іоана написано: “Кожен, хто родився від Бога, не чинить гріха, бо в нім пробує насіння Його. І не може грішити, бо від Бога народжений він.”

Всі в цій сільській хаті так слухали, ніби й не тут вони, а з Господом Христом Ісусом в темному Гефсиманському саду... Хотілося сказати Петру і іншим учням: беріть Учителя вашого і між кущами, швидко, поки ніч, покиньте це місце, що Його Юда знав, і в гори по вузьких стежках... За ніч і до Самарії дійдете з цієї ворожої Юдеї... Та вони чомусь цього не зробили. Не дозволив Учитель...

- Станемо ж перед Богом на коліна і кожен з вас, хто хоче прощення, миру і єдності з Богом, помоліться...

Я перший молився, каявся щиро, дякував Богу, що простив мене і спас душу мою. Який це був день, незабутній день! Всі молились і віддавали Господу себе, і тішились без краю, що так з ними сталося. І місіонер за всіх нас помолвився.

Дивився я на дітей своїх і не впізнавав. Лиця їх світилися якоюсь невимовною радістю і любов’ю до мене. А ще ж учора вони не могли і в очі мені подивитись...

- Пане, а чому нас в церкві так не вчать? – Запитала Оксана.

- А тому, що там виконують людські постанови, обряди. А Господь дав людям Свій Новий Заповіт, котрого там не вивчають. То що ж може вирости добре, коли сіється людське, а Боже відкидається? Ми сьогодні даємо вам кожному Євангелію. Щоб ви читали її і жили так, як Христос вчить, і виховували своїх дітей.

Карло взяв валізу і роздав кожному Новий Заповіт, і сказав:

- Починаємо нею користуватись. Відкрийте Євангелію святого Іоана 10-й розділ 27-й вірш. Читаємо всі разом: ”Мого голосу слухають вівці Мої, і Я знаю їх, і за Мною слідом вони йдуть.”

- А тепер, - сказав Карло, - треба виконати наказ пані Зосі. Вона доручила цю справу місіонеру, пану Гайовому Володимиру, і мені. Ваш брат, - звернувся він до мене, - коли вже був хворий, покликав Зосю, доньку свою, і наказав, щоб вона доручила надійній людині поїхати до вас. Він розпорядився дати грошей на двоє найкращих коней і все, що потрібне в господарстві, тому з синів, хто догляне вас, і добре догляне. А тепер, батьку, ваше слово, кого назвете, той і одержить те, що пані Зося прислала з нами.

Я розгубився, стояв, не знаючи, що робити.

- Кажіть, батьку, кажіть, - повторив Карло.

І тоді я сказав:

- Олексю, іди до мене... Петю, і ти йди... І ти, Іванку...

Я згріб голови моїх синів, притис до грудей, плакав і молився:

- Слава Тобі, Господи, що Ти сьогодні прийшов у дім мій Твоїм миром і спасінням... Ти дивне сотворив, я знов став батьком дітям своїм... Хай же це світло Твоє не покине нас..

- Сини мої і невісточки, о коли б на цей час мати ваша, Одарка моя, побачила самі щасливі хвилини мого життя!..

Після всього ми разом пообідали, пани пішли, а ми ще довго розмовляли між собою як одне сімейство.

Це святе Євангеліє принесло мир і радість не тільки нашій родині, сини мої почали читати його, розуміти і пояснювати людям. І стало в окрузі нашій велике пробудження. Візьміть як дарунок від мене і ви Новий Заповіт. Це нам Карло приносить, а я людям роздаю.

- Ось тут зупиніть коней, - попросив дідусь Степан. – Я піду цією стежкою берегом. Вже і хату мого Олексі видно. Велика груша серед двору, бачите? – запитав. – Тепер вже вони мене доживають, а як вони тепер мене зустрічають... Галя як ото пообіцяла тоді, така і є. Тепер я не маю постійного місця. В кожній хаті мені є місце і всі мене тепер запрошують бути довше. Молимося Богу і людям стараємось світити євангельським світлом, як і Христос навчає.

- Дідусю, - запитали ми, - а котрому синові дістались коні і все інше, що пані Зося наказала, бо ж мабуть і гроші пан Гайовий немалі вам вручив.

- Коні, питаєте? А нікому і всім, - всміхнувся, - з того пам'ятного дня в сім'ях моїх дітей ніхто не хоче називати щось своїм. Всі ті кошти допомогли всім трьом моїм синам підправити свої господарства. А вони служать Богу, проповідують людям спасіння.

- Дідусю Степане, а помоліться за нас, щоб і ми пізнали Христову науку. Таке дивне сталося в вашій родині. І нам хочеться бути щасливими з нашими дітьми, як і ви.

- Знімайте ваші кашкети і станьмо ось тут на коліна, - наче наказав дідусь.

Ми так зробили, бо нам стало якось так наче самотньо, бо ми побачили, що живемо без Бога. Дідусь так щиро дякував Богу за своє спасіння, просив відкрити наші очі, щоб духом з'єдналися з Духом Святим. Так і сталося. Коли дідусь закінчив молитву, тоді і ми віддалися Господу, в сльозах просили простити гріхи наші і так сталося. Раділи ми цьому літньому дню, такій благословенній пригоді. Це так Господь, через свідків своєї правди, спасає грішників.

Дідусь пішов берегом стежиною вздовж невеликої річечки. Десь лози ховали його від нас, то знову біліла його полотняна сорочка. Він зупинявся і махав нам, а ми йому.

1997р. Кушугум.

ПРОБУДЖЕННЯ

Вечірнє сонечко вже торкалося обрію, розливаючи навколо себе рожеві барви. Здіймаючи куряву, на шлях, що проходив через хутір в село Горлиці, йшла чимала череда корів. Пастухи вже поспішали за чередою, бо вона прискорила свій хід, побачивши воду. Між хутором і селом пролягала гребля, яка стримувала воду невеликого ставу. День був дуже жаркий, і корови жадібно пили воду.

В садку, що спускався до самого ставу, сиділа група чоловіків. До пресвітера села Горлиці приїхали шість братів з села Тополівки. І хоч село було за 27 верст, але в них була дуже важлива справа.

- Подивіться, друзі, як в спеку все живе спішить до водопою, - сказав Матвій Федорович, господар саду. – Це нам нагадує істину, що нам відкрив наш Господь. Дуже добре, коли ми прагнемо живої води, як оці корівки і телята.

- Це дійсно так, - сказав ще молодий брат з Тополівки Дмитрій, - саме тому ми і приїхали, щоб поговорити на таку тему. Брат Матвій, йде про вас добра слава, що ваша Церква гарно сприймає воду живу і навіть є джерелом для інших. Ми приїхали послухати вашої поради. Господь наділив вас мудрістю вірного будівничого. В чому секрет? Здається, що у нас такі є люди, як у вас, а росту немає, і ми дуже стурбовані. Не змогли б ви нам сказати, чому?

Він замовк. Мовчали всі. Сонце сховалось за обрієм, а розтягнуті хмарки, наче шнурочки, осяяні рожевим промінням, змальовували невимовну картину якихось шляхів, що десь

починаються і не мають кінця. Було тихо-тихо. Лиш одинокий дзвінкий голосок дівчинки лунав над ставком: “Гуси, гуси, гуси...”

- Не знаю, - почав брат Матвій, - чим порадити вам. Не такий вже я мудрий, як хтось там вам казав. І якщо наша Церква в якійсь мірі керується вченням Ісуса Христа, то це не тому, що саме я тут є. Ні, друзі мої, іноді Господь робить таке і так дивно, що на все життя запам'ятаєш. Не від мене і не через мою мудрість, чи святе життя ожила, оздоровилась наша Церква. Я думаю, згадую той початок, і кожного разу щиро подяку підношу моему Господу за братів молодих. А почалося ось з чого.

Одного вечірнього часу серед грудня за вечерею сиділа моя сім'я: дружина Груня, донечка Зоя, шістнадцятилітня в ту пору, Маринка 13 літ і Сергій, якому було 21 рік, і я. Син і каже мені:

- Тату, всю роботу ми вже впорали, коні відпочили. Я думаю, що дров у нас мало. Може й не досить буде дров, не знати, яка буде зима. То ж дозвольте взяти коні, і ми з Олексієм поїдемо в Борщагівський ліс, щоб заробить дров. Ми бачили Микиту, сина лісничого, він сказав, що батько дуже просить приїжджати, бо там треба вирубати якусь ділянку.

Я подумав і сказав:

- Добре, синку, що ви такі ще молоді, а турбуєтесь про серйозні справи.

На ранок прийшов Олексій, друг мого Сергія, теж вже член нашої Церкви. Посідали, і я в дорогу давав їм різні поради: будьте обережні, бережіть себе, коней; коли нагріються, вкрийте попонами, вчасно дайте корм і напоїть. Бо ж це мабуть справа не одного дня, а де ви думаєте ночувати?

- Не хвилюйтесь, - сказав Сергій, - ви ж знаєте, що Борщагівський ліс тулиться до багатьох сіл, і майже в кожному є наші віруючі. Вони з охотою запросять нас ночувати, і коням стайня знайдеться.

- Хай вас Господь провадить і в праці благословить, - сказав я і за них помолився. Та й тут не минув, як завжди, в моїй молитві: Господи, нагодуй голодних, хворих посіти, зігрій сиріт і дай вдовам Твою раду.

Це вже була така моя якась постійна молитва, а веління Боже, щоб я це робив, якимось не усвідомлювалось. Благословили ми їх, і поїхали діти наші, а моя Груня аж заплакала. Та я її заспокоїв, що це не так далеко, і будуть вони в своїх. Пройшов тиждень, вже на всякі скрипи саней звертаємо увагу. Та проходять день за днем, а їх немає. Я вже помітив, що стали хвилюватись мої дівчатка. То одна, то друга підходять, питають:

- Чому так довго? Коли приїдуть?

- Приїдуть, приїдуть, - заспокоював я сім'ю мою, бо й Груня якась дуже мовчазна стала. Свого ж хвилювання я їм не показував. Аж ось в суботу на другій тижні в'їжджають в двір з дровами, і тут таки заходились розвантажувати. Запрудили весь двір. Ввійшли до хати, красиві, рожевощокі. Матінка з радості цілує і плаче. Посідали за стіл, мати з дівчатками подає вечерю, примовляючи:

- Мабуть, не один день голодні були, їжте, їжте.

Дівчатка ж, між іншим, встигали ще й кулачками пройтись по братовій спині:

- Чому так довго був? Чому я змушена була так хвилюватись?

Ми тішились, що наші діти так дуже люблять одне одного.

- Де ж це ви були стільки часу? Чи щось трапилось? – Питаю.

- Ні, нічого не трапилось, заробляли дрова, - а самі всміхаються.

Ну, думаю, молоді, десь там проводили вечори, засиджувались допізна, а ранком не могли піднятись.

Наступила весна. Стало підсихати на полях, на дорогах, почалася сівба. Я думаю, що й ви любите цю пору, коли світить і гріє весняне сонечко, співають в полі жайворонки, ви орете, чи сієте, а на душі так якимось радісно. Бо ж і сіємо з надією, що будемо мати багату золоту осінь.

В таку саме пору сповістили нас, що в Ольшанівці буде велике благовістя. З навколишніх сіл запрошуються і віруючі, і невіруючі. Поїхали й ми всією сім'єю. Дівчатка дорогою повторюють вірші, співають дуети; запрошуємо сидати тих, хто йде пішки, а коли вже немає

де сісти, діти стрибають з воза і біжать. Таке відбувається і на других підводах. Весна, радість від цих польових доріг, річечок і пташиного співу. І все це нам, людям, Господь передбачив, коли творив Всесвіт. Біжать наші діти поруч з підводами і радіють своїй юності. І тут бачимо Божу премудрість, як написано: “Окраса юнацтва – їхня сила” (Прип. Сол. 20:29). І в мене така радість була на серці, дивився я на це все і думав: весно, весно, ти дихаєш силою воскресіння в природі, бо ось-ось розстелиш чудовий килим трав, квітів, посівів.

На це зібрання з'їхалось дуже багато людей. Майдан під школою і церквою був дуже зручним місцем для такого зібрання. Вже й хор стояв, готовий співати, і диригент, як я зауважив, хвилюється, може йому ще ніколи не траплялось служити на такому великому зібранні.

І враз хтось вдарив у самий потужний дзвін. І, наче розбуджені, різні дзвони заспівали 120-й псалом:” Возвожу очи мои к горам, откуда придет помощь моя”. Великий дзвін наче стелив їм основу, а вони ткали по ній цю чудову хоральну мелодію. Відчувалась могутність і велич Всесвіту, а в ньому – його Творця і Володаря. Всі наче завмерли, бо дійсно сердечні очі людей були піднесені на Гори Божі. Я думаю, що всі, як і я, бачили себе маленькими дітьми нашого Небесного Отця і в любові до Нього відчували невимовну насолоду. Ще один могутній удар великого дзвона, і мелодія стихла, тільки довго ще було чути все затихаючий бас. Якусь хвилину всі стояли непорушно, наче огорнуті дивним сном. Що це? І хто це зустрів нас таким небесним привітанням? Від церкви до нашого зібрання йшли трое: худорлявий чоловік середнього зросту, молода жінка, одягнена не по-сільському, і священник цієї церкви. Підійшли до Максима Ульяновича, пресвітера, і молоді йому легенько вклонилися. Він теж без слів їх привітав, подивився на всіх і голосно сказав:

- Ви всі, мабуть, хочете знати, що трапилось? Чому дзвонили дзвони? Я прошу нашого брата Юрія Григоровича сказати про це.

Юрій підняв руку і дзвінким приємним баритоном почав:

- Слава моєму Спасителю! Я довгий час жив у великому місті, віруючим себе не відчував, а до церкви ходив, бо дуже любив музику дзвонів. Знайшов необхідну літературу і збагнув красу і велич музики, і зрозумів, що вона може служити тільки для слави Божої. Тому й захотілось мені з дозволу нашого батька, священника церкви, - він показав рукою, - прославити Господа дзвонами. Тепер я вже віруюча людина, минулої неділі в зібранні євангельської церкви тут я зустрівся з моїм Господом і віддав Йому всього себе. Господь ввійшов в моє серце, бо я покався. Він дав мені чудову впевненість, що я прощений, і це вже не по обряду, що треба каятись перед кожним причастям, а назавжди. А коли Господь по обітниці Духом Святим живе в нас, то вже гріх, великий чи малий, не має впливу на наші почуття. Може таке зібрання буде нескоро, а може для мене такого більше не буде, і я захотів мою радість спасіння скласти алілуя дзвонами.

Пресвітер Максим Ульянович помолився, подякував Господу за таке зібрання, за свідectво Юрія і за хвалу дзвонами, просив натхнення проповідникам, хористам і всім.

- “Браття, все ликуйте, славний день настал!” – Заспівав хор. А за ним весь майдан підхопив цю пісню хвали. Диригент зі свого місточка повернувся до всіх. Радість в серцях тих, хто любить Господа, не вміщалась і вливалась в невидиму ріку загальної звали Господу. Такий спів зворушував, люди не помічали, що сльози, мов горошинки, котились по лиці.

Слово Боже браття читали коротко, бо так домовились, щоб дати місце співу, декламаціям і тим, хто буде молитись вперше. І мені дали слово. Я прочитав 1Іоан. 3:1: “Подивіться, яку любов дав нам Отець, щоб ми були дітьми Божими”. Мені було радісно бачити стільки віруючих, і що всі тут охоплені любов'ю нашого Господа, тому ми і є діти Божі. Інша думка мені не приходила. А саме: чому ж ми, діти одного Батька, а такі різні? Чому в одного господаря три корови, а у вдови серед нас і діти без молока? Чому в мене три коні, лошак і лошиця, а є брати наші, що не мають чим зорати невеличке поле, чи посіяти? Та про це ще буде розмова.

Я ще не закінчив, як вийшла жінка в старенькій одязині, кається, приймає Господа і в молитві дякує Богу за мене, що я такий милосердний. Я подумав, що тут якась помилка.

На годинник ніхто не дивився. Співали, розповідали, молилися, каялись. Коли вже сонечко почало схилятися до заходу, вийшов Максим Ульянович і сказав:

- Я вже сьогодні читати не буду, бо Господь через вас сказав дуже багато. Може ще хтось хоче засвідчити перед Богом і людьми про своє рішення бути дитям Божим, як ви чули це в проповіді.

І тут стали виходити чоловіки, притискаючи свої кашкети до грудей, жінки виходили в сльозах, витираючи очі хто хусткою, а хто просто долонею.

Раптом рвучко вийшла попівна Наталя і стала навколішки біля тих, хто каялись. Юрію здавалось, що до нього небо нахилилось, бо ж його Наталя ще цієї ночі довго плакала і благала: "Юро, вернись, вернись в церкву, тато за тебе помоляться до цариці Небесної, і вона зніме з тебе цю спокусу. Як же нам далі жити? Це ж проти тата вся парафія обуриться. Благочинний і так тата недолюблює, може статись, що й від церкви відлучить. Юро, подумай, тричі перехрестись, я тебе так прошу...". Вона ще довго плакала...

Скільки людей покалось, я не знаю, знаю тільки, що немало. Максим Ульянович помолвився, подякував Господу, що це зібрання було таке благословенне. Хор заспівав: "Приветствуем сердца решение, поспешно нам руки давай...".

- А тепер, - сказав Максим Ульянович, - я хочу всім вам сказати ще дещо. Ось наші сестри з Хуторів і Березівки хочуть подякувати з нами Богу за відповідь на їх молитву. На цю зиму в них зовсім не було чим зігріти свої хати. Про це якось довідався пресвітер с. Горлинці Матвій Федорович. Він прислав свого сина з кіньми, а з ним ще трьох молодих братів. Вони попрацювали майже два тижні і забезпечили дровами сім дворів. Сестри так дякують, аж в них очі світяться, бо кажуть, що вистачить дров майже на дві зими. Отож, в нашого брата слово з ділом не розбігається. Він гарно читає і гарно живе. Хай це буде добрим прикладом для всіх нас.

Поки сестри молилися, в мене все більше і більше червоніли вуха. Після молитви хтось мене вітав, хтось хвалив, та я поміж людей пробрався до воза свого, наче щось мені там було потрібно. Я так розгубився, що не знав, що робити. Подають мені руку, дякують.

Я не мав де діти очей. Кажу, що не заслуговую подяки, що це не я, це молоді брати зробили. А вони думають, що це я по скромності.

- Хіба ж би так молоді додумались, - кажуть.

Вже почався обід. Сестри розстелили полотна і носили з возів, бо привезено було немало різних продуктів. Мені вже і їсти не хотілося, я стояв біля воза і дивився, як одні носили з возів, а другі розкладали на полотна, запрошували всіх, і всі сідали. Це була така захоплююча картина християнської сім'ї, наче в тій апостольській Єрусалимській Церкві.

Підходить до мене молодий брат і каже, що мене кличе Максим Ульянович. Куди дітись? Іду. Він рукою показав мені біля себе на вільне місце і тихо сказав мені:

- Попросіть благословення.

- Ні, ні, - сказав я, - це краще зробить вам.

Поруч зі мною сидів Юрій, зять священника, з дружиною. Запрошували і батюшку, та він щиро подякував і пішов.

Я щось там брав і їв, та думки мої були не за столом. Я був так збентежений незаслуженою пошаною, бо ж не мені належала вона, а Сергію, Олексію і тим двом молодим братам. Це ж вони вирішили проявити любов до сиріт і вдів та інших бідних і хотіли, щоб я про це не знав. Мені відкрились очі, що я дійсно в силі багатьом допомогти. Якщо мої постійні молитви за бідних набридли моїм членам, то як же ж Господь дивиться на мене?

Хтось до мене звертався, щось казав, а я не враз міг вийти з своїх думок, щоб підтримувати розмову. Максим Ульянович нахилився до мене і запитав

- Що з вами, брате, чи не захворіли?

- Та щось серце розболілося, - сказав я, бо воно й дійсно в мене сьогодні боліло.

Їхали додому вже надвечір. На возах ставало все менше тих, кого ми підвозили, а на їх місце сідали наші діти, хлопці й дівчата. Згадували події дня. Перебиваючи один одного, молодь говорила і говорила, що попівна Наталя дуже красива, і як вона молилась, як плавав

її чоловік, і навіть батюшка плакав. Це ж її рідний батько і що мабуть він скоро сам покається. Інші казали, що це неможливо, бо його зразу ж таки виженуть.

- Та ще й з церковної хати виселять, іди, куди хочеш, хоч хліба проси.

- Жорстокі, а що ж би він зробив поганого, коли б навчив людей служити вірно Господу?

- А це ж і є, що йому треба буде нести дійсно такий хрест, як Христос сказав. А це нелегко, не те, що срібний хрест на грудях.

- Чи вони, попи, не читають святої Євангелії?

- А що, якби він став таємним учнем Христа, як Никодим. Так за років два непомітно навчив би своїх прихожан служити Господу по Євангелії.

Я сидів і слухав нашу молодь, що вони так хотіли допомогти тому священику, бажали йому спасіння. Я бачив їх непохитну віру, якої вони бажали всім.

Зупинились на роздоріжжі біля старої верби. Там в нас гарна криниця, бо з-під кореня верби було велике джерело. Напоїли коней і роз'їхались: одні на село, а ми на хутір.

В'їхали в двір, коли стемніло. Сергій лагідно сказав мені йти до хати, а він все впорає сам. Мені плакати хотілося від щастя, що такого сина маю, а все ж якась і образа була: сину, сину, що ж ти наробив мені? Що буде зі мною, як по всій окрузі визнають? Як мені людям в очі дивитись?

Зрозуміла все і моя дружина, мовчала. Тільки дівчатка нічого не помічали і все ще щебетали про зібрання.

Наше мовчання не витерпіла Зоя:

- Тату, мамо, Сергійку, що це ми з похоронів приїхали? Чому такий смуток? Мені радість в серці не вміщається, хочеться ще й ще згадувати цей день... А може щось трапилось, і ви від нас приховуєте? Татусю, що трапилось? – І вона обвила своїми ручками мою шию, притислась щогою до мого лиця. – Відповідайте, бо не пуцу!

Я примусив себе усміхнутись і заспокоїв її, що вони, молоденькі, ще не вичерпали своєї енергії, а ми вже старі.

Після вечері я пішов в кімнату і читав Біблію. Ввійшов Сергій.

- Тату, - сказав, - я не думав, що так вийде. Пробачте. Це навіть не моя ініціатива, це все Олексій. Ви ж знаєте, що він знає більш, ніж хто, кому поміч потрібна. Вже всі в селі говорять, що його бачать і в хуртовину з відрами на коромислі не там, де він живе. Це він хворим воду носить. Він допомагає не тільки нашим, а й православним. Коли ми були в Березівці на зібранні, чули, що є бідні наші віруючі, котрі не мають дров на зиму. Поговорили, розійшлись, і ніхто нічого не пообіцяв. Тут Олексій мені й каже: "Попроси в твого батька коней на тиждень, і ми допоможемо тим бідним віруючим, а я попрошу тутешніх ще два брата, попрацюємо гарно, допоможемо і вам привеземо". Ми думали за тиждень впоратись, говорилось за три сім'ї, а їх виявилось сім.

- Як же ви зуміли, - сказав я, - за вісім днів забезпечити сім дворів і додому привезти?

- Тату, коли ми взнали, що чекають допомоги сім дворів, ми щиро молились Богу. Бог дивно відповів на нашу молитву. Якимось довідався лісничий, що ми не собі заробляємо, а допомагаємо бідним. Бог вплинув на його почуття і він нам сказав: "Хлопці, рубайте ділянку і возіть, вам буде не за третю частину, а забирайте все. Якщо не вправитесь, я дам вам готових". Ми робили з такою радістю, бо бачили, що в цій справі з нами Господь.

- Сину, це мене все радує дуже, - сказав я, - але чому ж ви мені не сказали? Хіба б я не дозволив вам?

- Та ми ж думали, що три сім'ї. І ми непомітно зробимо цю роботу, щоб було, як написано, щоб права рука не знала, що робить ліва. Хіба ж ми знали, що воно так вийде?..

Діждались ми наступної неділі. За цей час я був два дні в посту. І Господь заспокоїв мене.

Бог відкрив мені, що я маю робити далі. Зібрання тої неділі запам'ятовується мені на все життя. Я не пішов за стіл, як завжди, а сів на лаві поряд з братами. Диякону Савелію сказав вести служіння. Він знизав плечима і після першого псалма став сам читати за фарисея та митника. Помолитись, я мовчав. Диякон наче розгубився, що робити далі, бо завжди

призначалися, як це ведеться, хто буде читати і коли. А цього зроблено не було. Тоді він сказав:

- Брати, хто з вас має слово до народу Божого?

Знову мовчання. І тут з хору піднявся Олексій. Я почув його першу проповідь. Він прочитав: “Мій сину, не нехтуй Господньої кари і не знемагай, коли Він докоряє тобі, бо Господь кого любить, того Він карає, і б’є кожного сина, якого приймає” (Євр. 12:5-6). Олексій любив дуже багато читати, багато знав, та читати в Церкві все ще не рішався. А сьогодні без призначення. Я сидів і думав: це вже не я призначаю, а Дух Святий... І каже Він сьогодні не комусь, а мені і тільки мені...”

Зібрання закінчувалось якось напружено. Коли диякон запитав, хто хоче покаятись, я вийшов на середину, все, все розказав Церкві, порою через сльози. Я каявся і каявся, я не казав, що ми не так живемо, я казав, що я не так живу для Тебе, Господи. Я називаюсь сином Твоїм, та я не є сином; я молюсь за ближніх, та не маю любові до них; я не бачу голодних, не піклуюся за вдів і сиріт, я заслуговую, щоб Ти відрікся від мене сьогодні, та маю надію на Твоє велике милосердя, що буду прощений, бо я ще на землі живих. Прости, і при Твоїй допомозі стану Тобі слухняним сином.

Коли я так сповідався, я відчув сердечний мир і почув, що Церква плаче. Брати мої, що тут зробилося!.. Диякон Савелій вийшов з-за столу і став біля мене на коліна, майже половина братів з лави зробила те саме. Пішли до нас і сестри. І стало так, що майже всі хотіли до нас, та місця не було. Не знаю, скільки часу ми так були на колінах, бо молитви братів та сестер мов золотий ланцюжок Дух Святий проводив, і здавалося, що вони нескінченні. Після такої молитви я сказав Олексію:

- Сину мій, закінчиш наше зібрання так, як Дух Святий наставить тебе.

Олексій попросив сісти всіх. Він прочитав Дії Ап. 2:43-44:

- “І був острах у кожній душі, бо багато чинили апостоли чуд та знамен. А всі віруючі були вкупі і мали все спільним”. Мені хочеться, щоб ви, Матвію Федоровичу, - звернувся він до мене, - привели всі ці молитви до конкретних дій.

- Ні, брате, - сказав я, - благословенно все робиться в тих руках, через котрі Господь почав в нас пробудження.

- Слава Богу, брат Матвій, ми вже не раз переконались, що тебе диявол не ловить на гачок честолобства. І ось сьогодні таку справу, яка могла б принести тобі славу, ти легко передаєш молодому. А ми, брати і сестри, маємо схвалити напрям цієї справи не відкладаючи, - сказав Панас, заможний селянин.

- Дайте мені слово, - попросив Зіновій, якого всі офіцером досі називають, бо він ним колись був, - я теж так думаю. В Єрусалимській Церкві були обрані сім дияконів, щоб слідувати за потребами святих. А нашій Церкві досить двох. Я пропоную посвятити на це служіння Олексія і Сергія.

І враз вся Церква встала. І це так красномовно підкреслило її волю і вибір, що вже не було потреби обговорювати. Запитали згоди в Олексія і Сергія. Вони погодились.

- Брати і сестри, в нас сьогодні все не так, як завжди, тому і збір буде не такий, - сказав я, - Церкві я даю коня, а диякони знають, кому що дати.

- Я Церкві даю дійну корову, - сказав брат Панас.

- Я Церкві даю п’ять центнерів пшениці, - сказав брат Тадеуш.

- Я Церкві даю три центнери жита і два мішки пшеничної муки, - сказав брат Силантій.

- Я Церкві даю мішок цукру...

- А я відро меду...

- Я на покрівлю одної хати даю соломи...

- А в мене нічого нема, тільки руки, а ви знаєте, як я вмію покривати хати...

Хто що ще казав, я вже не пам’ятаю, та наші диякони все записали. Знаю тільки, що наше рішення сколихнуло кожную хату віруючих і здивувало все село.

Згодом милосердя нашої Церкви ввійшло в кожную хату нужденних селян, що й не були нашими членами. Оце, брати, і весь секрет. Коли ми повернулись християнським

обличчям до людей, то й люди прийшли до нас. Як ото почала вона рости, Церква наша, так, слава Богу, і росте.

Січень 1999 р.
Кушугум.

ПОМСТА

Сутінки. Біля столу сидить ще досить молодий чоловік. В напівтемній хаті борода і скуйовджене волосся освітлюються спалахами вогнища з печі. Молода струнка жінка відхиляється від печі і торкає колиску, а другою рукою витирає сльози. І чоловік, і жінка відчують якусь напруженість. Їхнє мовчання, здається, має вибухнути чи сваркою, чи риданням когось з них; і добре, коли б обох.

- Карпе, - відхилившись від печі, звернулась дружина, - мама поїхали в Берегелі до тітки Оляни, нам ніхто не перешкодить, я хочу поговорити з тобою. Скажи мені, чому ти мовчиш? Знай, що вже сьогодні я не відступлюсь від тебе, поки не скажеш. На мої запитання від тебе я чую "так" або "ні", і тільки. Хіба можна так жити? Ти не хворий, я бачу. Твоє мовчання має якусь іншу причину. Я тебе покохала не такого. Де той мій Карпо, що з ним я почувала себе найщасливішою в світі? І це почалося, згадай, коли ти довго стояв біля ставка під вербою, бо знав, що я буду вертатись від дядька Федора. Це була пізня вечірня пора. Я бігла по греблі додому, і раптом з тіневого боку тієї верби вийшов ти. Я здригнулась, та не злякалась дуже, бо в ту ж мить впізнала тебе. Та і як було тебе не впізнати? Твоє світле кучеряве волосся, твої широкі плечі, а очі, твої голубі очі, які до того часу змушували моє серце при будь-якій зустрічі так стукати в грудях, що я боялась, що люди почують. Ти зупинив мене. Я затремтіла, мов ті листочки на вербі від легкого вітерцю. Я тебе не боялась. Це хвилювання було якесь інше. Я опустила очі і хотіла звільнити свою руку, та ти не пустив. А чи справді я хотіла звільнити? Думаю, що ні. Я не надіялась від тебе почути те, що ти мені сказав. Я бувала вечорами з дівчатами на вигоні. Мені здавалось, що всі вони були красивіші, тому все ховалась за плечима інших. Іще й те, що я була сирота, а вони – дочки заможних господарів. І ти син не бідного батька... Чи могла я надіятись? Мабуть, це від Бога мені доля така, за що я досі дякую Йому кожного часу. Ти мабуть пам'ятаєш, як я довго мовчала, а ти все говорив і домагався моєї згоди бути твоєю. Я запитала: "Карпе, а ти ще комусь таке казав?". Ти став на одне коліно, торкнувся вустами моєї руки, і я почула майже шепіт: "Оксано, нікому, ти єдина...". Я раптом звільнила руку і побігла по греблі. Ти розгублено дививсь мені вслід. Я злякалась, що ти мене не зрозумієш. Зупинилась, помахала рукою і так, щоб ніхто на світі не почув, гукнула: "Карпе, до побачення!"...

А тепер наче все втрачено і не збагну, чому. Мої очі за цих півтора місяця пролили річку сліз. Бо ще зовсім недавно з якою радістю ми працювали. І з'явилась нова криниця, кращі коні, новий віз, ти перебудував в хаті і збудував хлів. А я все бігала допомогти тобі, і навіть тоді, коли сварився, що мені не можна щось підіймати. Народилась в нас Оленка, і наче ще один струмочок радості Господь послав в оселю нашу.

Та враз якась чорна хмара сонечко сховала. Таке мовчання нестерпне вкрай. Мама мене питають, що сталося між нами, а я не знаю, що сказати. Мама бачать, що щось трапилось, переживають, не сплять вже давно. Якщо так і далі буде, то скоротимо ми їм віку. А хіба вони цього заслуговують? Ти ж знаєш свою маму, як вони тебе люблять, і мене теж, наче свою дитину. Я знала в твоєму домі, що таке материнська ласка. Гріх нам буде, якщо мама від хвилювань зовсім захворіють, або й помруть. Скажи мені, може я щось не так роблю, може неуважно повелась з тобою? Не мовчи, скажи, і я покаюсь, бо моє серце вже скоро розірветься...

Вона знесилено присіла на ослоні. Не піднімаючи голови, Карпо сказав:

- Оксано, дружино моя, чиста ти в мене, як Ангел Божий. А я став тебе не вартий, і тому життя моє стало непотрібне. Краще мені вмерти з моєю таємницею, ніж коли б вона

відкрилась... Я став би і тобі бридкий, того Карпа вже немає, є інший... Любить такого ти не зможеш, а мені краще не жити...

Він ще нижче опустил голову. Оксана підійшла, підняла долонями голову Карпа, подивилась в очі і припала лицем до його нечесаної голови. Він відчув, як гарячі сльози падали йому на тім'я.

- Карпе, Карпе, - благала дружина, - я до цих пір любила тебе впевненого і сильного. Тепер люблю тебе як слабкого і беззахисного, я хочу понести з тобою той тягар, що звалився на тебе. На кого ти хочеш залишити нас? Чи збагнув ти, як то бути сиротою? Ні? Не знаєш? Мене спитай, спитай Оксану, сироту... Оленка вже пізнає тебе, рученята тобі простягає. На кого ти залишиш нас? О, Боже, невже і їй зростати сиротою?!

Останні слова Оксани змінились риданням. Щось наче штовхнуло в серце Карпа. Він звільнився від рук Оксани, підвівся, обвів поглядом хату і зупинився на колісці, де Оленка рученятами щось виробляла.

- Мабуть, час сповіді настав сьогодні, - сказав Карпо. – Горе моє, Оксано, відкриваю тобі, а там чи жити, чи піти з життя... Ти знаєш, що ми з Степаном Омельченком були такими друзями, як ніхто інший, та враз наша дружба зруйнувалась. Спочатку його мати, а потім і він сам став ходити до тих штундів, що по хатах збираються. Два тижні ми не зустрічалися. Мені так було соромно за друга, що я і зустрічатись з ним боявся. Та все таки ми зустрілись. І не я, а він мене впіймав. Він мені в той вечір так багато наговорив, що в моїй голові все переплуталось.

- Степане, - сказав я, - не ходи до них, бо я боюсь, що наша дружба розірветься.
- Я цього дуже не хочу.
- Тоді ти мені отут скажи, що не підеш більше...
- А для чого? І яка користь? Послухай...
- Не хочу нічого слухати! Я не можу нести цей сором!
- Ти не маєш мужності стояти за Бога і істину, тому сатана ловить вас на соромі вашому.

- Ти не відрікаєшся? – Запитав я.

- Я хочу надіятись і буду молитись, щоб ти прийняв Христа...

Я не дослухав, повернувся і пішов. Так розірвалась наша дружба. Та втрата ця не покидала приносити мені біль і дратувала мене. Все хотілось якось помститись тим нехристам за друга.

Остаточне рішення прийшло того ранку, коли я в суботу під вечір поїхав забирати снопи пшениці. Я робив так не перший раз. Я, як завжди, вклав снопи, притис рублем і поїхав. Та ще не виїхав на шлях, як почув, що мої снопи розсуваються. Зупинивсь, перекинув гарно, та тільки з'їхав на шлях, як знов впало два снопи. Насунула чорна хмара, і я майже нічого не бачив. Великі краплі дощу залопотіли, і стихло. Я попутав і пустив коні пастись, а сам подрімав під возом до ранку. Раненько перекинув всі снопи, гарно притис рублем і поїхав. На місточку в тій першій долині якось коні рвонули, і мої снопи знов посунулись. Зупинивсь, перекинув знов і поїхав вже благополучно до самого села. А біля Петра Козленка, де ото вода завжди ярком вимиває, праве колесо стукнуло, і знову поїхали мої снопи. Вже була неділя. Люди йшли до заутренньої служби в церкву, а я швирав снопи з воза, щоб знов, вже в який раз, їх складати. Десь взялося багато курей і допомагали мені молотити пшеницю.

Наближався гурток людей. Це були вони, ті штунди. Йшли мабуть в Королівку до таких, як і вони. Наздоганяючи їх, йшов Степан.

Порівнялись, хтось сказав: “ Яка неприємність...”. Я бачив, як вони широко співчували мені, забрудненому і втомленому. Всі вони були гарно вбрані, від них дихало якоюсь чистотою, і, здавалось мені, не тільки тілесною. Та ось підходить Килина Бурмаченкова, що почала теж до них ходити, і на весь голос:

- Оце тобі так і треба! Чи ж не хватає днів, що ти в неділю поїхав за снопами?

Мене це наче в лице вдарило. Я помітив, що Тетяна Хуторенкова сіпнула її за рукав і з докором похитала головою.

Підійшов Степан. Привітався. Я мовчав... Всі пішли, а Степан не пішов. Він взяв з моїх рук вила... Я наче хотів не віддавати, та відчув, що він не відступиться. Піднявшись на віз, я почав складати снопи. Що то з другом. Він мені подавав, а я складав і складав. Притягли рублем. Він сказав:

- Ну, з Богом, друже.

Я не відповів. Степан пішов, а в мене ще більше ненависті стало до них, що друга такого втратив. Мені здавалось, що це тільки їх вина. На п'ятницю наступної неділі в мене було готове рішення. Тепер я бачу, що це було від диявола, та пізно я це розпізнав. Він скористався моєю ненавистю і зруйнував сім'ю мою, що була мені найдорожча всього в світі, загубив душу мою. В ту злощасну для мене п'ятницю в мене був план, як помститись їм за Степана, і я аж до вечора діждатись не міг. Коли стемніло, я сів на коней, наче в ніч пасти їх зібрався. Заїхав в долину за селом, пустив коней, а сам до села. Темно було, і мене ніхто не бачив. Прокрався я через садок і город діда Прохора. Це він в тих євангелістів за батюшку без облачення. Це він винен більш за всіх, бо цю віру приніс в село. "Ось тобі, діду, за все", - і я став крастись до хати. Чую, співають. Ага, це вони сьогодні тут. Я прислухався. Спів був, наче в церкві, мелодія впливала на моє серце, напружене від страху і зла, якимось солодким миром. Я хотів ще послухати, та відчув, що втрачаю якусь силу, що тягнула мене сюди, втрачаю ненависть. О, якби ж я постояв ще трохи, то втратив би моє зло. Не трапилось би те, що чекало мене...

Я рішуче кинувся до хати, тут лежала купа костриці, бо тіпали коноплі, і я підпалив її. Сьогодні я уявляю себе злодієм, що, зігнувшись, тікає через садок і город в поле. А тоді я цього не бачив. Добіг до коней, сів і поїхав додому. Піднявшись на горбок, я побачив, як горіло все в дворі. "А це вам за Степана!" – Сміявся я. В дворі метушились люди, та хто допоможе, коли всі будівлі криті соломною. На щастя, не було вітру, і сусідські хати не загорілися. Мені спочатку стало весело, і ніби спокій якийсь прийшов, що помстився.

Приїхав додому опівночі, ліг на возі і не заснув до сходу сонця. А потім вмиць задрімав і побачив у сні, що я йду по якійсь вузькій кладці через страшенно чорну річку. Коли здавалось, що від страху ось-ось звалюсь, піднімав очі на небо, а воно таке блакитне та таке життєдайне. І дивно, що не падаю, а йду до берега. Та тільки подивлюсь на чорну річку, як жах охоплює. І я прокинувся. Зуби в мене цокотіли, ноги тремтіли.

І вперше в моїй голові з'явилось питання: "За що ти таку пакість зробив невинним людям? Що вони тобі зробили, що ти так жорстоко помстився? Хто ти тепер? Карпо Олов'яненко? Син твого батька Остапа, якого добродієм називало все село? Ти згадай, хто такий дядько Прохор тобі. Чи ж не він тата твого врятував, коли в спеку воли кинулись з греблі в став, віз перевернувся і притис твого батька в воді? Прохор Данилович кинувся в воду і мало сам не затонув, та знайшов тата твого на дні і витяг на греблю... Тобі батько лишив в спадщину все, що мав, хто ж тобі в душу поклав таку підступність і зраду? Ти зможеш все Оксані розповісти? Ні? А чому? Хіба до цього в тебе були таємниці від дружини?..."

Так докоряла совість, що щось аж пекло біля серця. Це була правда.

..."А за Степана хіба ж так мені треба було заступатись? А він хотів мого втручання? Та хіба ж я був розумніший, коли не давав йому й слова сказати? Ще до мого ганебного вчинку він здавався розумнішим за мене. Був стриманий і засмучений. Тепер вже все загублено: і дружина, і дитина, і Степан... Хіба немає виходу? А може мовчки допомагати у відбудові спаленого? Страшно, здогадаються. І тоді вся округа буде говорити: "Чули? Карпо Олов'яненко спалив Прохора – євангеліста". Приїде пристав, заарештують і повезуть на возі із зв'язаними руками через все село в тюрму... Який сором!..."

Ці пекучі докори совісті були перервані тобою. Ти покликала снідати. Щось мені розповідала, давала на руки Оленку, а та сміялась мені... Та в мене зник спокій, і вже ніхто не був мені милий і ніщо... Ось так відтоді спокою не маю я не знав, що в людини є щось таке, що її на ногах тримає. Я його втратив, і життя стало не варте. Щоб я не робив, куди б не йшов, переслідувала мене одна думка: як і чим покінчити життя? Ночі проводив без сну, ходив по греблі і думав, куди б оце так кинутись, щоб одразу і смерть. Коли вже приходило рішення, що ось тепер, пора, якось очі самі піднімались на небо, а воно бездонне і таке загадкове непомітно на душу впливало, і щезало рішення, відкладалось на другий раз...

Оксана плакала. Карпо помовчав, а потім сказав:

- Ось бачиш, розповів тобі, і не полегшало, а розповісти людям сили в мене немає. Може б і полегшало... Казала порадиш... А може, я тобі бридкий став, і ти не простиш?

- Ні, любий, - сказала Оксана, - я відчуваю, що люблю тебе подвійною любов'ю. Хочу надіятись, що Господь нам допоможе. Я познайомилась з Степановою Марією. Я розповіла їй про тебе і про мої хвилювання. Вона така хороша. І поплакала зі мною як рідна. Вона якась як вчителька, так багато знає. Казала мені, що треба за тебе молитись. Я просила переписати мені такі молитви, що можуть допомогти, та вона сказала, що молитись треба просто, як дитина щось просить у батька. Коли ж я плакала, що не вмію, вона дала мені оце, ось я тобі прочитаю:

“Свої очі я зводжу на гори,
звідки прийде мені допомога.
Мені допомога від Господа,
що вчинив небо і землю...”

Псалом 120.

- Іще, іще прочитай, - схвилювано попросив Карпо. – Очі на гори... там допомога... від Господа... Так, як тоді уві сні... Боже милий! Та невже ж до мене, самого негідного серед людей, така милість Твоя?!

Вони плакали. Іще й іще раз перечитували написані святі слова, що мали для них велику силу, бо відроджували від смерті до життя.

Невелике зібрання дітей Божих в хаті Степана. Вечір. Приїжджий брат читає Слово Боже, роз'яснюючи 53-й розділ пр. Ісаї і 27-й розділ Єв. Матвія про страждання І. Христа. Відчинені двері і вікна. І літня прохолода освіжає присутніх.

- “Він був ранений за наші гріхи. За наші провини Він мучений був”. Це наш Христос так страждав за нас і визволив нас від смерті, - схвилювано говорив проповідник. – І від всякої гріховної нечистоти Він звільняє кожного. Це говорю не я, це пророк бачив за багато століть наперед. Я хочу запитати вас: хто з вас звільнився від гріхів своїх? Більшість присутніх встали.

- Ось бачите. А чому? Слухайте 6-й вірш цього розділу:

“Усі ми блукали, немов ті овечки,
і на Нього Господь поклав гріх усіх нас.”

А Христос звершив, що про Нього пророком звіщалося. Він Сам говорить а Єв. Матвія 11-й розділ:

“Прийдіть до Мене усі струджені та обтяжені,
і Я заспокою вас.”

Тут вже Дух Святий відхиляє всякий сумнів, бо маємо велику обітницю. Тому зніміть з себе тягар каяттям вашим і візьміть спокій, як дарунок. Помолимось...

В сінях почувся голос:

- Господи Боже! Ти спас мене від загибелі! Прости мене, грішного, і хай Твій спокій не залишить мене. Я вірю Твоєму Слову, йду до Тебе...

За ним молодий жіночий голос, повен подяки за спасіння душі, за радість, за прощення...

Проповідник помолився за всіх, а за них особисто. І всі в збуджений тихих молитвах і сльозах дякували Богу за радість, яка починалася в сільській хаті і простягалася до Ангелів Божих на небесах.

Всі встали з колін. Степан кинувся до сіней і крикнув:

- Карпе, Оксано! Друзі мої!

Він хотів обняти Карпа, та той простяг руку і сказав:

- Стій, Степане, друже мій! Я ще не достойний твоїх обіймів.

Карпо переступив поріг.

- Батьки мої і матері, сестри і брати! Господь мене простив, я вже впевнений. А тепер перед вами стою на сповіді. Дядьку Прохоре, це я запалив вашу хату, і згоріло все ваше майно...

Всі захвилювались і стихли. А Карпо помовчав, немов набираючись сили, і продовжив:

- Диявол вселив в моє серце зло за Степана, що пішов до вас. Я помстився вам, а після, ось уже другий місяць, як я втратив спокій і ціну власного життя. Кожен день я рахував останнім. Тільки й думки було, щоб зробити щось з собою...

Якась бабуся аж підвелась:

- Борони, Боже! – сказала.

- Та Господь стримав руки мої. А сьогодні 120-й псалом, подарований Марією моїй Оксані, збудив в мені життя. Господь надихнув підняти очі вгору, звідки прийшла мені допомога. Простіть і ви мене... Простіть...

Карпо став на коліна. Біля нього схилилась Оксана і дуже плакала плакали всі.

- Я продам своє краще поле. Це я перед Богом кажу. І відбудую погорілі ваші будівлі, дядьку Прохоре. Я буду служити Богу і вам. Простіть і прийміть мене... – Закінчив Карпо. Брат Прохор сказав:

- Брати і сестри! Я вже довгий час служу на ниві Божій, та такого каяття не пам'ятаю. Що скажемо Карпові?

- Прощаємо! Прощаємо! –Сказали всі.

- Помолимось. Господи, - молився пресвітер Прохор, - ми з подякою схиляємо наші голови за спасіння грішних людей. Ти знайшов ключ до сердець Карпа і Оксани. Вони сьогодні віддали свої серця Тобі назавжди. Мізерна ціна моєї хати і мого двору в Твоїх очах. Душа Тобі дорожча всіх скарбів світу. Дякую Тобі за Карпа, що став Твоїм сином. Дякую Тобі за Оксану. Прийми і благослови їх. Амінь.

- Щодо мене, - сказав після зібрання Прохор, - то я готовий відбудувати свій дім і знову втратити хоч за одну душу, як я втратив за Степана і здобув для Господа Карпа і Оксану. Я прощаю тебе, сину мій. А поля продавати не треба. Всі відбудуємо, гуртом.

Всі обступили Карпа. Та Степан і Карпо не скоро випустили один одного з обіймів. Марія обняла Оксану, і вони радісні і щасливі дивилися на всіх.

Коли виходили з двору, хтось сказав:

- Всім нам треба йти до Бога з гріхами нашими отак, як Карпо. А Прохора чули? Його спалили, а він готовий ще раз, хоч за одну душу з нас, що ще в темряві живемо. Святий чоловік... Оце священик, а не як наші в рясах, що не мають страху, ні за свої душі не піклуються, ні за наші...

березень 1992 р.
Кушугум.

НАШ ЗАХАР

В Церкві села Яснопільля стало за звичаєм, щоб один вечір на тиждень робити не звичайне зібрання, а бесіди один на один та ще й за чаєм. Я не кажу, щоб усі брали з нас приклад; а все ж, коли є час поговорити, відкрити душу? Нас навчив цьому наш брат Захар. Пішов він уже до свого Господа, котрого щиро любив. Якийсь час був Захар в німецькому полоні, де й увірував. Працював він там в німця баура, це по-нашому наче батрак в господаря. Цей баур ніколи його не лаяв, запрошував до столу. І не десь там, як в нас тут батракові їсти винесуть, а поруч себе, з синами і дочками своїми. Насипали кожному порівну. Захарові спочатку їсти казалось замало, бо в них не добавляють хто не наївся. А потім звук і почував себе дуже добре. Господар, звали його Генріх, молився, благословляючи їжу. Дуже дивно було Захарові, що ніхто не хрестився. "Німці є німці", - думав Захар. Та молитви він любив слухати, бо Генріх так молився Богу, наче розмовляв з батьком своїм.

Спочатку не все було зрозуміло, та мало по малу все краще й краще розумів їх мову. І ще дуже дивувало Захара, що в роботі були всі рівні: Захар мусив зробити стільки ж роботи, як і його сини, а більше не примушували.

Згодом Генріх став брати Захара в церкву, куди їздила вся його сім'я. Тоді Захар запрягав гарні коні і виконував обов'язки кучера.

Спочатку було незрозуміло, що читали і що співали; та і все було не так, як в нас в православній церкві. І він ледь досиджував до кінця. Це в неділю, а один з вечорів буднього

дня Захарові дуже подобався. В приміщенні, поряд з молитовним будинком, збиралися німці різного віку. Тут стояли стільці, столи, крісла, канапи, стояв на столі великий самовар, в якихось таких мисках лежали коржики і цукор. Хто коли хотів, наливав собі чаю.

Та Захарові над усе подобались задушевні бесіди. Він слухав Біблійні історії, історії християн, яких кували в Римі, мужні в стражданнях і не зрікались віри в Ісуса Христа. Було що старенькі німці з дружинами просили Захара розповісти щось про Україну. Розповідав Захар їм багато за батька, за неньку свою, що мабуть вже не надіється побачити свого сина. Вони слухали уважно і часом витирали сльози. Полюбили всі Захара, радили йому надіятись і молитись Богу, і Господь допоможе йому повернутись до своїх.

І він, Захар, полюбив цих людей. Їх любов зіграла його серце, і він серед них ніяк не відчував, що знаходиться серед ворогуючої сторони. Молоді чоловіки і хлопці відносились до нього, наче до брата. І часто роздумував Захар, для чого це отак виганяють людей на поле бою, і такі німці молоді, як і він, стають настроєні надто вороже проти таких самих з іншої країни. Стріляють, вбивають, сходяться врукопашну і, наче звіріючи, колять один одного багнетами. Саме в такі вечори він бачив, що людям різних країн не треба цього, що люди бажають і можуть жити в мирі і любові. Він розумів, що людей примушують виконувати волю правителів, котрі часто бажають підкорити якийсь народ, бажають перемоги і слави. Ці вечори проходили на різні теми, чи то життєві, чи євангельські, та все про любов Христа до всіх людей на землі. Бо Христос вчив: всі люди – браття.

На одному із таких вечорів Господь торкнувся його серця Духом Святим, і він щиро помолився. Він зрозумів, що Бог, якому моляться німці, є той самий Бог, до Якого з дитинства навчили його молитися “Отче наш”, хоч він тоді і не все розумів в тій молитві. Він так радів, коли всі його привітали з духовним народженням. З цього пам’ятного вечора всі, молоді і старші, стали вважати його, наче він їм рідний син.

Повернувся наш брат Захар свідомо віруючою людиною. Привіз з собою велику Біблію в шкіряній оправі з витисненими золотими літерами “Библия”. Це був йому самий кращий подарунок від церкви міста Espelkamp. Після денної праці сидів і читав часто за північ. Дуже йому було добре, що в домі була велика гасова лампа. Ночами багато плакав і молився за своїх рідних, котрих щиро любив.

Було одного ранку, коли він стояв на колінах, ввійшла бабуса Оляна, зупинилась і слухала. А потім запитала:

“Захаре, а чому ти не перехрестився? Забув, чи що?”

Це була перша бесіда з Слова Божого в їхньому домі. Дуже зрадів Захар, що бабуса зразу ж таки все зрозуміла. І вже читати и молитися з Захаром приходила кожного вечора. Прислухався дід Омелян і приєднався до них. Не пройшло багато часу як і Катерина, мати Захара, приходила, сиділа мовчки і слухала. Коли ж вони схилялись на коліна, вона тихенько виходила з кімнати. А все ж незабаром прийшов такий радісний вечір, коли і вона схилила свої коліна і в сльозах, дуже хвилюючись, попросила Господа простити її гріхи, явити і їй велику Отцівську ласку – прийняти в велику сім’ю спасенного народу. Вже чотири душі почали звершати пости й молитви за пробудження рідних і всього села. Було багато радості в Захара, коли до їх молитов і співу приєдналися його молодші сестрички. Було як вийдуть після вечері, сядуть на призьбі і заспівають, то здається і соловейки стихнуть і слухають.

Православна церква стояла між хутором і селом над шляхом, до якого торкалося господарство Михайла, батька Захара. Кожної неділі після вечірні, повертаючись в село, люди зупинялись біля воріт Михайла, довго стояли і слухали. В двір не заходили, батько Захара був заможний господар і, як це часто буває, гордовитий. Йому не подобалось, що біля воріт збираються люди. Сказати їм щось значило образити Захара, котрого любив, так довго ждав та ще не надивився добре. А про те, що відбувається в дворі, говорило все село. Злі язики, без яких ні одна новина не обходила, добавляли багато дечого, і це дуже вражало гордість Михайла. “Що робити, як покласти цьому край?” – такі думки не залишали його ні в полі, ні вдома, ні в денній праці, ні в нічному спочинку. І прийшла йому думка порадитись з батюшкою і як погодиться, щоб і хату освятити.

В неділю після літургії батюшка став казати за Божі кари за співчуття революційним вихорам, що мали місце серед християн.

“Це лихоліття від диявола насилається на Русь християнську. Бійтеся цього, бо воно проти Бога і царя. Бійтеся також і того нового вірування, що з’являється скрізь і спалахує, наче пожежа. Вже і в нашому селі воно появилось. На перший погляд наче й християнське, бо з Біблією, з котрої Господь велів пастирям, духовенству навчати народ; та хто має очі, щоб бачити, і вуха, щоб чути, той не буде спокушуватись тим співом, що майже кожного вечора чути в дворі не в когось там нікчемного, а в шановного багатого господаря. Що може бути доброго там, де не вшановують святого хреста, де не моляться до святої богородиці. Хто ж заступиться за нас, коли прийде посуха, чи сарана нахлине. Мені аж не віриться, та кажуть, що та віра не вшановує ні одного святого!” – майже з криком закінчив батюшка і перехрестив прихожан великим срібним хрестом.

З усіх сторін голови повернулись до Михайла, а він то зблідне, то почервоніє... Ледь діждався кінця. Після служби підійшов до батюшки:

“Прошу Вас, святий отець, допоможіть мені. Так, цю віру визнає мій син. Та він вже не дитина і мої погрози не мають ваги. Прийдіть до мене, поговоріть з ним, може він зрозуміє... А може й хату освятить можна?..”

Домовились, що батюшка прийде в п’ятницю. Десь так серед дня входить він в двір, витираючи хустиною свою лису голову, очі і бороду, бо день був дуже жаркий. Захар в цю пору молотив пшеницю. Глянув, поклав ціпа і назустріч:

“Просимо, просимо, Даниле Карповичу. Чим можемо Вам послужить?”

“Де батько?” – суворо запитав батюшка.

“Там в хаті, заходьте, будь ласка.”

Ще з порога батюшка став кропити сіни, хату. Запитав батька:

“Де він спить?”

Зайшов, покропив.

“Святий отець, а як би оце на нього самого покропити свяченою водою, „- поросив батько.

“Кличте”, - коротко буркнув той.

І коли Захар з’явився на порозі, він наче ненароком махнув кропилом і обдав його від голови до ніг. Захар зойкнув від несподіванки, а потім добродушно розсміявся:

“Даниле Карповичу, Ви людина с освітою і знаєте, що це все випарується скоро, бо ж он спека яка.”

“Захаре, святий отець треба казати, а ти... Чи ж рівня Вони нам?”, - зніяковіло тихо сказав батько.

«Якщо святий, то це добре, бо написано, щоб ми всі мали мир і святість, без чого Господа не побачимо. А що святий отець, то раджу не грішити. Христос, Учитель наш, про це застерігав. Та сідайте, будь ласка, ось тут біля столу і ми прочитаємо. Євангеліє Матвія... ага... ось...23-й розділ, 9-й вірш: «И отцом себе не называйте никого на земле, ибо один у вас Отец, Который на небесах.»

«А покажи мені, я сам прочитаю... Що це за Біблія в тебе? Я ще подивлюсь...так...так... По благословенію Святейшого Патриарха Московского и всея Руси... Біблія справжня...”

“Справжня, кажете, святий отець? „- аж нахилився батько.

“Та не лізь, - грубо буркнув батюшка, - ти християнин православний, а я хочу переконати цього твого відступника...”

Батько почервонів, та стримався. З ним в селі ніхто так не смів розмовляти.

“Якщо Біблія справжня, то будемо читати і підкорятись, - сказав Захар.

“А хто має право її читати, ти розумієш?”

“Добре, Даниле Карповичу, я думаю Ви маєте право, читайте Отк. 1:3.

Батюшка полистав і прочитав:

“Блажен читающий и слушающие слова пророчества сего, и соблюдающие написанное в нем, ибо время близко.»

«Чому ж Ви забороняєте Вашим прихожанам читати, і самі не читаете? Чому Ви їм отак зрозуміло не читаете?»

Батюшка кліпав очима, протирав окуляри і мовчав.

«А я читаю Біблію і переконаний, що Господь велить людям всім читати. Добрим прикладом нам можуть послужити християни за днів апостольських. Ось прочитайте в Деян.17:11.

Батюшка почав листати, потім зупинився, витер окуляри. Знов листав, листав і все не знаходив.

«На, прочитай ті, бо в мене дуже пітніють окуляри.»

«Ви дозволяєте? Я прочитаю. «Здесьние были благомыслее Фессалоникских; они приняли Слово со всем усердием, ежедневно разбирая Писания, точно ли это так.»

Батюшка не знав, що казати. Та щось треба було казати, бо батько ж сидить слухає, аж подався вперед.

“А чи ти знаєш, що цю Біблію треба спочатку освятити в церкві, а ти читаєш не освячену і тим грішиш, і покарання постигне тебе і всіх, хто з тобою тут в оскверненні.”

“На це ось я Вам прочитаю: Єв. Іоан.15:3 “Вы уже очищены через Слово, которое Я проповедал вам.» Це сказав Христос. То ж як розуміти: люди освячують Слово, чи Слово Христове освячує людей, як свідчить нам оця справжня Біблія.”

“Хіба ж можна тебе назвати християнином, коли ти не вшановуєш святого хреста, не хрестишся сам і інших вводиш в спокусу?”

“Добре, Даниле Карповичу, давайте прочитаємо з православної книги “Наука про службу Богу”. Ось дивіться, молитва святому хресту: “...радуйся, пречесний і животворящий хресте Господній, що проганяє бісів силою розп’ятого на тобі Господа нашого Ісуса Христа, Котрий зійшов у ад і знищив силу диявола, і дав нам Тебе, святого Хреста, який шануємо для прогнання всякого ворога. О, многотимий і животворящий хресте Господній, помагай мені разом зі госпожею Дівою Богородицею і з усіма святими вівіки...” Я впевнений, Даниле Карповичу, Ви з пошаною признаєте 10 заповідей, що дані народу на Сінаї, так?”

“Так”.

“Ми прочитаємо Исх. 20:4: “ Не делай себе кумира и никакого изображения того, что на небе вверху, и что на земле внизу, и что в воде ниже земли. Не поклоняйся им и не служи им, ибо Я Господь Бог твой, Бог ревнитель...” Даниле Карповичу, це треба читати тільки, чи й виконувати, щоб наш Бог ревнитель не покарав нас?.. Мені аж страшно, що Ви так возвеличили мертвого предмета, що аж до нього молитесь.”

Батюшка взяв Біблію, ще раз прочитав, зняв окуляри, протер, замислився і довго мовчав. Не витримав батько:

“Ну що, святий отець, як це розуміти?” В його голосі було чути ледь помітне роздратування.

“Почекай, Михайле... Чи правда, Захаре, що ти не вшановуєш Богородицю?”

“Не так, Даниле Карповичу. Вшановуєм і дуже вшановуємо святу Діву Марію. Ми читаємо: “ И сказала Мария: Величит душа моя Господа, и возрадовался дух мой о Боге, Спасителе моем, что призрел Он на смирение рабы Своей; ибо отныне будут ублажать меня все роды...». Це написано в Євангелії від Луки 1:46-48. Бачите, як ясно Слово Боже нас навчає? Блаженні і ми маємо бути, щоб увійти в Царство Боже. В Нагорній проповіді Христос блаженними називає людей, хто приймає Його вчення і виконує в своєму житті. А що до слова “богородиця”, то такої зовсім немає...”

“Як це немає!.. Це Богозневага, і Господь покарає тебе. Дивись, Михайле, до чого він, син твій, дочитався! Сам погине і вас в погибель заведе!” – З гнівом закричав батюшка і вийшов з хати.

Батько подививсь на Захара і вийшов вслід за ним.

Наступного тижня в четвер несподівано входить в двір благочинний. На перший погляд він мав літ 50, середнього росту. На лиці грала посмішка. Привітався.

“Я хочу бачити Вашого сина, - звернувся він до батька, - того, що до церкви не ходить”.

“Ой, ой, це моє горе, - застогнав батько, - я за сина дуже в тривозі. Запрошував нашого батюшку. Він і хату освятив, і його кропилом облив, наче скупав, не допомогло.”

Благочинний розсміявся.

“Батюшка щось там не зміг на питання синові відповісти, щось він там йому з Біблії читав, читав, а той розсердився і пішов з хати. Я вийшов за ним до воріт, хотів вибачитись

якось, а він сердито махнув рукою і пішов. А я так надіявся... Ви то вже його переконаєте, бо ж куди йому молодому до Вас? Він смирний, перебивати не буде, а Ви вже розкажіть йому всі відомі вам таїнства. Я боюсь за його душу, бо ж дійсно до Матері Божої не молиться, не хреститься, на сповідь не ходє. Щось там тато з мамою вже з ним співати почали... Ох, ох... аж серце болить... А сором який.. Батьюшка в церкві каже про це, а люди на мене дивляться й головами кивають. Не знаєш, де очей діти. Сорому через край, а що мені робити? Надіюсь на Вас, ось я його покличу, заходьте до хати.”

Всміхаючись, заходить Захар. За ним дід Омелян і баба Оляна. Батько невдоволено поморщився, та змовчав. Відчиняються двері і дівчатка:

“Тату, а нам можна?”

“Ні, ні, - крикнув батько, - ви ще малі!”

Благочинний: “Пустіть дітей, Михайле, хай слухають. Це їм буде на користь.” Дівчатка юркнули і посідали в куточку. Зайшла дружина, привіталась і сіла поруч з Михайлом.

“Нам і не снилось стрічати такого гостя”, - всміхнулась вона благочинному.

“Наче і честі забагато,” – всміхаючись, сказав Захар

“Слухай, сину мій, - звернувся благочинний до Захара. – Мені за тебе розповів священник вашого приходу. Ти що, не ходиш до церкви?”

“Ні. Пробачте, як мені Вас величати?”

“Мене звуть Сергій Миронович, бо ж ти не хочеш називати “святий отець”.

“Так вірніше, бо Сам Христос сказав не називати нікого отцем.”

“Якщо ти не будеш ходити до церкви, то можеш стати якимось нігілістом.”

“Ні, безбожником я не стану, Христос сказав:”Где двое или трое собраны во имя Мое, там и Я среди них.»

«Гарну ти знайшов відповідь. А як же з причастям?»

«Давайте прочитаємо як написано 1Кор.11:23: «Ибо Я от Самого Господа принял то, что и вам передал, что Господь Иисус в ту ночь, в которую предан был, взял хлеб и, возблагодарив, преломил и сказал: «Примите, едите, сие есть Тело Мое, за вас ломимое; сие творите в Мое воспоминание. Также и чашу...»

«Це велика істина, сину мій. А хто буде звершати причастя чи хрещення?»

“Прочитаємо і про це. 1Кор.12:28: «Бог поставил в церкви во-первых апостолами, во-вторых пророками, в- третьих учителями...» Нам треба щиро прийняти вчення Ісуса Христа і святих апостолів, тоді Господь буде піклуватися за церкву, - сказав Захар.

« А як же приємственність? Це ж наче ниточка від апостолів розривається.»

«Це дуже важливе питання. І на нього є відповідь в Євангелії. На це треба трохи часу. Ви маєте час?»

«Я тебе слухаю, Захаре».

«Католицька церква стверджує, що їхня приємственність від апостола Петра, бо апостол Петро проповідував і катований був в Римі. В нас тут на Україні за народними переказами проповідував апостол Андрій. То православна церква наче має цю ниточку. Воно не те і не друге. Бо якби дари Духа Святого були віддані Богом на руки людські, то не досягнули б вони нашого століття. Ті святі і вірні, хто ці дари одержували від Духа Святого, називались еретиками тими людьми, котрі наче б то мали владу наділяти дарами. Вони мали церковну владу, про це говорить історія, і спалювали тих вірних на вогнищах. В премудрості Божій закладена непохитна основа. В день П’ятидесятниці ап. Петро проголошує Дії 2:38-39:”Петр же сказал им: покайтесь, и да крестится каждый из вас во имя Иисуса Христа для прощения грехов и получите дар Святого Духа; ибо вам принадлежит обетование и детям вашим, и всем дальним, кого ни призовет

Господь Бог наш». Оце ж нам, далеким від тих днів, дає Дух Святий дари, щоб ми ними служили Богу в проповіді і у всяких духовних справах по Євангелію. І не від апостолів і їх приємників даються нам дари. Ап. Петро пише в другому посланні 1:1:”Симон Петр, раб и апостол Иисуса Христа, принявшим с нами *равно* драгоценную веру по правде Бога нашего и Спасителя Иисуса Христа.»

Батько і всі тут в хаті сиділи з широко розплющеними очима, мало що розуміли, але відчували, що тут якась велика правда, і їх Захарові Господь дав її зрозуміти.

Благочинний пильно дивився на Захара. Він прижмурих очі і, здавалось, силився не пропустити і йоти з того, що чув. Він ще ніколи нічого подібного не чув.

А Захар і читав, і говорив, і батька бачив, і за благочинним спостерігав. І як ото написано слова Христа «из чрева потекут реки воды живой», так і сталося тепер.

“Ви розумієте? **ПАВНО**. Це і їм і нам одне джерело. Це і народження від Духа Святого, і дари сприймаємо не через людину. Я читаю: « Ибо нет другого имени под небом, данного человекам, которым надлежало бы нам спастись.» Деян.4:12. Сергію Мироновичу, скажіть, чи може хтось стати з людей між Богом і людиною, щоб небесне давати, чи не давати? В Єфес. 4:10-12 читаємо:” Он же есть и восшедший превыше всех небес, дабы наполнить все. И Он поставил одних апостолами, других пророками, иных евангелистами, иных пастырями и учителями к совершению святых, на дело служения, для **созидания** тела Христова»

“На сьогодні, Захаре, ще тільки одне питання. Батьюшка Карпович, як ти його називав, обурился на тебе і в гніві пішов за слово “богородиця”. Він не дослухав, це він так мені сказав, а я хочу послухати тебе, бо і сам не розумію, як можна принижувати такий факт.

“Давайте будемо знаходити відповідь в Євангелії, - сказав Захар і прочитав 1 Тим. 3:16 “И бесспорно – великая благочестия тайна: Бог явился во плоти, оправдал Себя в Духе, показал Себя ангелам, проповедан в народах, принят верою в мире, вознесся во славе.» Наш Христос, Господь і бог. Не родився, а як ви чули **явився**. Отже, Він був до Свого явлення в наш грішний світ. Про це ми читаємо в Пс. 2:7 “Возвещу определение: Господь сказал Мне: Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя.» Тепер відкриваємо Послання апостола Павла до Євреїв, 1-й розділ, дивіться, вірш 2-й: «...говорил нам в Сыне, Которого поставил наследником всего, чрез Которого и **веки сотворил**». Вірш 6-й: “...когда вводит первородного во Вселенную, говорит: и да поклонятся Ему все ангелы Божии.» Вірш 8-й: «А о Сыне: престол Твой, Боже, в век века; жезл царствия Твоего – жезл правоты. Ты возлюбил правду и возненавидел беззаконие; посему помазал Тебя, Боже, Бог Твой елеем радости более соучастников Твоих». 10-й розділ 5-й вірш: «Посему Христос, входя в мир, говорит: жертвы и приношения Ты не восхотел, но тело уготовал Мне.» Ще Христос про Себе сказав фарисеям: «Прежде, нежели был Авраам, Я есмь». Иоан. 8:58. Сергію Мироновичу, хто написав Біблію?

«...святые Божии человеки, будучи движимы Духом Святым».

«Слава Богу! Зверніть увагу ще на одне місце Філіп. 2:6-7: “ Он, будучи образом Божиим, не почитал хищением быть равным Богу; но уничижил Себя Самого, приняв образ раба, сделавшись подобным человекам и по виду став, как человек.» Чи можна збагнути нашим людським розумом єство Христа? Чи ж можна людину назвати його матір’ю? Ось чому я сказав, що Богородиці немає. Матір Ісуса ми шануємо. Чи є підстава в Біблії цю особу звеличити до богині?”

Благочинний підняв руку, подививсь в очі Захару, перевів погляд на батька, всміхнувся всім присутнім і сказав:

“Слушайте мене. Захаре, якби я руку не підняв, ти ще читав би щось?”

“ Премудрість Божа невичерпна, Сергію Мироновичу,” - всміхнувшись, промовив Захар.

“ О, якби наші духовні семінарії мали таких вчителів, як ваш Захар, то і церкви не були б такі жалюгідні. Хтось сказав так: “ Православна церква – це великий натовп людей, який по великих святах штовхається дуже, по малих – менше, а в буденні дні її немає.”

Батько аж підвівся:

“То ж як це розуміти? Схаменіться, свяятий отче!”

“Облиш, Михайле, я такий святий, як і ти, а ти такий, як я. А нам треба бути таким, як Захар, – сказав благочинний. І так щиро, що аж сльози показались на очах, - Захаре, прочитай ще тільки один раз, якою має бути Церква Христова”.

“Я прочитаю. А спочатку скажу, що в книзі Відкриття святого Іоана Богослова є повеління: напиши семи церквам... Там дуже видно, де Дух Святий навчає, якою вона повинна бути. А якщо не така, то велить покаятись і бути назавжди такою, як навчає ап. Павло в Єфес. 5:25-27: “... Христос возлюбил Церковь и предал Себя за нее, чтобы освятить ее, очистив банею водною посредством Слова; чтобы представить ее Себе славною Церковью, не имеющею пятна или порока, или чего-либо подобного, но дабы она была свята и непорочна.»

“Відчувайте себе щасливими, що у вашій родині засвітило світло Христове, і нехай воно світить серед людей, як сказав колись наш Вчитель Христос.”

Всі мовчали. Батько охопив руками голову. А потім:

“Що ж мені тепер робити?”

“Перш за все, Михайле, відвези мене додому.”

Благочинний широко потис руку Захару:

“Дуже вдячний тобі, сину мій, за цю бесіду. Я не прийшов переконувати тебе, мені хотілось почути від когось, як то кажуть з перших вуст, що так захоплює людські серця, що вони готові і на страждання, бо бачимо, що це вчення дуже поширюється. До 1905-го року євангелісти на Русі терпіли в різну пору і по різних місцях неймовірне переслідування, а сьогодні я почув від тебе, Захаре, що знали вони, за що страждали. Одного разу я мав нагоду слухати християнський спів. І де б ви думали? Біля базару. Молоді сільські хлопці стояли біля своїх возів і співали. Навколо них зібралось багато людей. І я з ними. Я записав один куплет і запам’ятав його.

«За евангельскую веру, за Христа мы постоим.

Следуя Его примеру, все вперед, вперед за Ним».

“А ми її знаємо, - сказали дівчатка. – в нас вона є переписана. Захаре, заспіваємо?”

І тут всі, крім Михайла, радісно заспівали весь псалом. І вийшло дуже гарно, бо і благочинний включився своїм сильним басом. Прощаючись, благочинний сказав:

“Дай, Боже, щоб зустріч наша була не останньою.”

А коли їхали вони польовою дорогою, благочинний поклав свою руку на руку Михайла і сказав:

“Перш за все, батьку, скажу, що якимось по-святому заздрю вам, що ви з дружиною виховали такого сина, а Господь Свою мудрість поклав йому в душу. Слухайте його, коли читає, самі читайте, і хай весь ваш дім буде блаженним. І хай Господь збудує таку Церкву, яку адові ворота не здолають. Відсьогодні і я вже по-іншому думати не зможу. Цей шлях не легкий, бо і Сам Христос навчав, щоб іти за Ним, треба взяти хрест.”

Їхав Михайло додому повільно. В голові роїлись думки, перебиваючи одна одну. Знову і знову чувся йому голос сина Захара і такого розумного благочинного. Пригрівало сонечко, а жайворонки, наче тішились, що є кому їх слухати, співали і співали. Підіймаючись все вище і вище, що аж очі болять дивитися, раптом складає крильця і грудочкою падає вниз. Аж серце завмирає. Та, не долітаючи до землі, пташина розправляє крильця, і знову спів і спів...Згадалось Михайлові, як син читав з Псалтиря: « Все дышащее да хвалит Господа! Аллилуйя! ». Його син, донечки, дружина і старенькі батьки не можуть дочекатися вечора, щоб на призьбі виспівувати величне Ім’я Господнє. Аж мурашки по тілу... “А він, Михайло, хіба ж не вірить в Бога? Чи ж не Бог йому все дає, як кажуть, благословляє? І син повернувся на радість всім... А ти Господа прославив за все, Михайле? Ти все противишся, осторонь стоїш... Ще довго так будеш стояти? І благочинний порадив слухати Захара, читати самому Євангелію, розуміти... А ти ж до цих пір і в руки її не брав... Михайле... Михайле...”

І раптом прийшло рішення. Зняв картуза, став на коліна на возі і попросив Господа простити його і прийняти... Радістю наповнило груди, і він, як зумів, величав Господа.

В п’ятницю надвечір батько сказав Захару:

“Поїдемо, сину, завтра на базар”

Купили все, що потрібно, а потім батько каже:

“А подивись-но, сину, самовара, тільки щоб був не малий.”

Здивувався Захар: що це, батько хоче сімейство чаєм частувати? А навіщо великий? Захар вибрав такого, який батькові сподобався, і купили.

Дива було, як поставили на столі. Гарний, блискучий, наче всміхається всім в хаті. Цього ж таки вечора батько сказав Захару:

“Приготуй самовар.”

“Тату, ми ж будемо співати. Хай вже опісля, як люди розійдуться.”

“Ні, ти зараз приготуй.”

“Ну добре, я ще встигну. Ви що, самі будете пити чай?”

“Не сам. Приготуй, приготуй...”

Сонечко сховалось за обрієм, налягали сутінки. Тільки небо на заході було рожеве. Вечір був тихий, теплий. Людей за ворітьми вже було немало. Захар підійшов до батька:

“Тату, дозвольте, ми візьмемо стільці і підійдемо ближче до людей. Він мав намір сьогодні не тільки співати, а вже й читати людям Євангелію.

“Не треба, Захаре”.

Захар розгублено подивився на батька, а той всміхнувся і пішов до воріт. Люди за ворітьми якось аж відхилилися, бо були тут і ті, що чули, як батюшка в церкві докоряв Михайлу. А він привітно сказав всім:

“Добрий вечір! – Відчинив навстіж ворота. – Ласкаво просимо до нас у двір.”

Це було так несподівано, що не зразу й ступили. Тільки діти, скільки їх було, побігли в двір і посідали на призьбі біля дівчаток. За ними осмілились і дорослі. Дід Омелян з батьком розставили довгі лави, стільці. Це був незабутній вечір великого благовістя в селі Яснопілья. Захар читав в цей вечір про Христа Спасителя, про те, як Йому руки зв'язали в саду Гефсиманським, як водили до первосвященника і до Пілата, як воїни били Його бичем, а потім повели на Голгофу...

“Треба, - сказав Захар, - щоб якась крихітка того великого болю, що відчув Христос за гріхи наші, торкнулася нашого серця, воно тоді б затремтіло в святому покайні... Таку велику ціну заплатив Христос, щоб спасти людей. Ця істина стане зрозумілою, коли ми повіримо свідченню святих апостолів, що Євангеліє написали. Уявіть собі, що це сьогодні простягає руки Христос до кожного з нас і кличе, слухайте, я читаю: “ Придите ко Мене все труждающиеся и обремененные, и Я успокою вас; возьмите иго Мое на себя и научитесь от Меня, ибо Я кроток и смирен сердцем, и найдете покой душам вашим.» Якщо хтось з вас скривджений якоюсь неправдою, і ця біль не проходить роками, прийдіть до Христа з вірою, і Він залікує біль ваш. І якщо якийсь гріх томить вас, і вам соромно і в небо Боже подивитися в каятті скажіть про це Господу, і вільними станете. Ви всі вірити в Бога, і це дуже добре, та ось слухайте, я прочитаю Яков. 2:20: ”Но хочешь ли знать, неосновательный человек, что вера без дел мертва?» Ми всі християнами називаємось, наче б то ми Його щирі послідовники. А чи любимо ми Його? Ось написано: ”Если любите Меня, соблюдайте Мои заповеди.” Вам приємно, коли діти ваші кажуть, що люблять вас? Ви знаєте, чому варта та любов, коли вони після таких гарних слів вас не слухають.

Вийшов на середину батько, подивився на Захара, щось хотів сказати, але глянув на вулицю і пішов за ворота. Всі дивились йому вслід. Захар теж припинив проповідувати. А Михайло подав руку Семену Загребельному і запросив у двір. Зупинились. Семен якось зніяковіло озирався, де б йому сісти. Михайло вказав йому на своє місце біля столу, запросив сісти і до всіх:

“Люди добрі! Я хочу вам сказати сьогодні, що і я вже вірю тому, що написано в святій Біблії. З тих пір, як мій син повернувся і це світло, - він простяг руку і взяв Біблію, підняв її високо над головою, - засвітилося в моєму домі, а я до цих пір упирався, щоб не скоритись йому. Щоб вернути Захара в нашу православну церкву, я запросив батюшку. Він освятив мою хату, і Захар попав під його кропило, коли показався в дверях. Нічого не допомогло. А з другого боку допомогло всім нам в домі побачити, що Слово Боже враз руйнує всі наші обрядності, бо вони не на Біблійних веліннях ґрунтуються. Був в нашому домі і благочинний, корисна бесіда була, десь більше трьох годин. Він людина мудра і дуже чесна. Відвозив я його в Медведівку. По дорозі додому їхав повільно. А думам моїм і хвилюванням меж не було. Захар і всі в моєму домі вже любили Господа. Що б не робили на протязі дня, а з нетерпінням чекали вечора, щоб виспівувати Його в святих піснях. І дуже тішились, що співають для вас. А я все осторонь і осторонь... Я запитав себе: Михайле, а ти Бога любиш? Ти не пропускаєш ні однієї служби в церкві, і за все твоє життя ти навчився Бога любити? Я вже тепер думаю, що це не я себе запитав, а Господь. Я зупинив коней, став на коліна, подивився в таке голубе і бездонне небо і сказав Богу про все, що було в мене на душі. Мої хвилювання за Захара відгукнулись десь далеко і шезли назавжди. Я вже вірю, що дав місце Богу в собі. Це головне. Але не все. Він велить Духом Святим все впорядкувати, бо віра без

діянь наших по-божому мертвою є, як ви чули. Сьогодні я тут при всіх вас каюсь перед Богом і прошу тебе, Семене, щоб ти простив мене. Тяжба за те поле, що до твого прилягає і простягається аж до річки, невірною була з мого боку. Всі знають, що те поле найкраще з усіх. Тому я й приклав стільки зусиль і переміг тебе, коли нас розсуджував наш священик. А потім і в волосному суді. Я був багатший тебе, тому все мені гарно стелилося. Та і я стелив, не боячись гріха... Я сьогодні зрікаюсь від тої всієї неправди і від поля зрікаюсь. Семене, відсьогодні поле буде твоє. Тільки посіяну пшеницю цього літа буде жати Соломія з своїми сиротами...”

Зібрання все захвилювалось. Майже всі жінки втирали сльози кінчиками хусток своїх. Встав Семен:

“Так, Михайле, то все правда, що ти сказав. Кривда твоя ось вже стільки літ є причиною нашої ворожнечі. Господь мене кличе в твій двір з тих пір, як Захар повернувся. Спів святих пісень зворушував моє серце, коли приходив кожного вечора, і я з насолодою плакав. Та щоб ніхто не бачив, стояв осторонь під тином в темноті. Сьогодні враз Господь зруйнував ворожість мою до тебе. І не тому, що я зрадив за поле оте. В мене один син, і досить йому буде того, що в мене є. Коли ж ти Соломії віддаєш пшеницю, то давай віддамо їй і поле назавжди. Всі знають, що її Григій загинув, як в зливу спасав нашу череду. Староста кожного року нагадує допомагати сиротам. Хай вони в цьому нужди не мають.”

Вийшла Соломія. Вклонилась Михайлу, Семену і всім людям. Стала на коліна, перехрестилась тричі і з плачем молилась:

“Господи, хіба ж я заслужила таку велику ласку Твою? Я ж грішна... Прости мені всі гріхи мої і навчи служити Тобі і людям”.

Вона ще раз перехрестилась і пішла на своє місце, втираючи сльози.

Захар відкрив Біблію і прочитав Мар. 16:15-16, послухайте, що сказав Своїм апостолам Христос:

“...идите по всему миру и проповедуйте Евангелие всей твари. Кто будет веровать и креститься, спасен будет; а кто не будет веровать, осужден будет”.

Шановні друзі, апостоли послухали свого Учителя і пішли, і проповідували, і за це майже всі були катовані. А хто увірував від них, проповідували далі. Правда Божа про спасіння Христове для людських душ поширюється і поширюється на весь світ. Подякуємо сьогодні Господу Богу нашому, що Він Духом Святим відвідав і наше Яснопілля. Хай благословення Боже спочине над кожною домівкою, і щоб Христос став володарем в кожному серці. Амінь!”

Після молитви Захар прочитував слова, і всі заспівали:

Все віддам я для Ісуса,
І все серце Йому дам;
Хочу я Йому служити,
Як Він Сам служив і нам.
Все Тобі даю, все Тобі даю,
Все для Тебе, мій Ісусе, нині віддаю.

Михайло, Семен, інші чоловіки поставили столи, стільці, Михайло запросив всіх до самовара. Дівчатка розставляли склянки, мати винесла велику миску коржиків.

Народження церкви в Яснопіллі відраховують саме від цього знаменного вечора, коли господар цього двору Михайло, Семен Загребельний і ще 12 селян назвали себе дітьми Божими. Та вірніше сказати, що народження церкви почалося, коли Господь почув молитви з цієї хати. А їх було один, двоє, троє, четверо...